

Hapur

#7

REVISTË PERIODIKE PËR BALLAFAQIM ME TË KALUARËN

МИРОВА АКЦИЈА
AKSIONI PAQËSOR
PEACE ACTION

"HAPUR"
revistë periodike për ballafaqim me të kaluarën
ISSN: 1857- 9728

Redaktore i këtij numri:
Katharina Schmitz

Autor e shkrimeve:
Katharina Schmitz

Përkthimi:
Eniena Aeti, Ana Vasileva

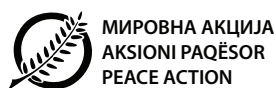
Lektura:
Ilir Ajdini, Julijana Taleska

Dizajn:
Aleksandar Dudeski

Boton:
Aksioni Paqësor
Rr. Dimo Narednikot A1/2/31; Prilep
office@mirovnaakcija.org
www.mirovnaakcija.org

Shtypi:
Shtypshkronja Acetoni

Ky publikim është pjesë e programit Ballafaqimi me të Kaluarën të
"Aksionit Paqësor", në bashkëpunim dhe me përkrahje të organizatës
"KurveVustrou" nga Gjermania, e financuar nga Ministria për Bashkë-
punim Ekonomik dhe Zhvillim e RF të Gjermanisë.

Aksioni Paqësor
2024

HAPUR

revistë periodike për ballafaqim me të kaluarën

Aksioni Paqësor
2024

HYRJE

Shënim për veten: Mos harro!

Supë orizi që nuk vihet re apo qëndrim i orkestruar

Ngadalë, një nga një, tasat e vegjël të kokosit me supën e orizit “Kanji” po kalohen me kujdes, me buzëqeshje inkurajuese, nga një pjesëmarrës te tjetri, në përkujtimin e 15-të të masakrave në Mullivaikkal në Sri Lanka (18 maj 2024). Me ca fytyra të hijezuara nga pikëllimi dhe disa të tjera që shkëlqejnë nga sfida, këto fytyra pasqyrojnë ambivalencën e këtij gjesti përkujtimor subtil, të pashprehur dhe megjithatë shumë simbolik. Kjo nuk praktikohet vetëm nga tamilët në Sri Lanka, por përkujtohet bashkërisht në frymën e saj nga tamilët në mbarë botën, edhe përskaaj shpërndarjes së tyre të dhunshme.

Për shumë njerëz, kujtimet e luftës janë të ndërthurura me pritjet me javë të tëra në radhë për racionin e tyre të vetëm për mbijetesë, “Kanji”, oriz i zier në ujë, eventualisht në ujë deti, derisa ishin të bllokuar në vijën e hollë bregdetare të Mullivaikkal-it, që mendohej se ishte “Zonë ku nuk kishte zjarr”, e cila megjithatë u sulmua. Në Mullivaikkal, “Kanji” ishte shpresë dhe rezistencë, në një kohë kur i gjithë njerëzimi dukej se kishin mbyllur sytë ndaj çështjes së tyre.

Të ndash “Kanji” do të thotë të nderosh dhe kujtosh vrasjet e rënda dhe brutale të pakicës së tamilëve gjatë Luftës Civile të Sri Lankas, por po ashtu edhe rezistencën e tyre.

Për sa kohë që nuk lejohet asnjë përkujtim zyrtar, nuk është njohur zyrtarisht dhe nuk është zhvilluar asnjë hulumtim i shkeljes brutale të të drejtave të njeriut, rituali vjetor “Kanji”, i toleruar vetëm nga zyrtarët Singhalese, vazhdon të ofrojë momente të unifikimit dhe rezistencës, derisa Sri Lanka mbetet një shoqëri e ndarë dhe tamilët një pakicë e shtypur.

1.1. Dy anëtarë tamile ndajnë supë orizi në përkujtimin e 15-të të masakrës së Mullivaikkal¹

1. The ethnic majority in Sri Lanka.

2. <https://www.tamilguardian.com/content/kanji-and-calls-unity-mullivaikkal-commemoration-mannar>

Në një ditë tjetër, në një vend tjetër, një sirenë sulmi ajror depërton nëpër qytete në orën 10:00, jehon nga ndërtesat dhe i trondit njerëzit deri në palcë edhe pse e dinin se po vinte. Sikur e programuar, bota duket se po ndalon. Motoristët zbresin nga motoçikletat e tyre në mes të rrugës, punëtorët lëshojnë mjetet e tyre, njerëzit ndalojnë bisedat e tyre dhe qëndrojnë të palëvizur - për të vëzhguar dy minuta reflektim solemn mbi viktimat, të mbijetuarit dhe luftëtarët e rezistencës së Shoah³.

1.2. Drejtuesit izraelitë ndalojnë trafikun për përkujtim me disa minuta heshtje⁴

Dita e Përkujtimit të Holokaustit dhe Heroizmit u zgjodh qëllimisht për të përkujtuar rezistencën dhe heroizmin hebre si pasojë e gjenocidit. Në të kundërt, Dita Evropiane e Përkujtimit të Holokaustit përkujtohet në ditën e çlirimit të kampeve të përqendrimit të Auschwitz-it nga ushtria sovjetike. Dita Kombëtare e Përkujtimit të Izraelit ndryshoi emrat dhe praktikat që u miratuan gjithashtu në ligj dhe përfshijnë ngjarje të detyrueshme përkujtimore publike në shkolla dhe institucione, flamuj në gjysmështizë dhe kafene dhe restorante që mbyllen gjatë asaj dite. Sipas kalendarit hebraik, kjo ditë shënohet më 27 Nisan dhe përkujtimet fillojnë në perëndim të diellit me një ceremoni shtetërore të mbajtur në Sheshin e Getos së Varshavës në Yad Vashem, Qendrën Botërore të Përkujtimit të Holokaustit në Jerusalem. Pas fjalimeve të presidentit dhe kryeministrit, të mbijetuarit e Holokaustit ndezin gjashtë pishtarë që simbolizojnë rreth gjashtë milionë hebrenj të vrarë në Shoah. Kryerabinët recitojnë lutje, duke shënuar jo vetëm nivelin shtetëror, por edhe atë shtetëror-fetar të kësaj dite përkujtimi.

3. Termi hebraik për gjenocidin e hebrenjve nga tirania naziste gjermane dhe bashkëpunëtorët e saj gjatë Luftës së Dytë Botërore.

4. <https://i.huffpost.com/gen/1763148/thumbs/o-ISRAEL2-900.jpg?1>

Ne jemi ata të cilët ne i kujtojmë

Të dyja praktikat përkujtimore të përmendura ndajnë synimin e tyre për të kujtuar, nderuar dhe respektuar persona dhe/ose ngjarje në të kaluarën që kanë kuptim për një grup njerëzish, një shoqëri dhe një komunitet; tamilët dhe izraelitët hebrej. Megjithatë, dallimet janë gjithsesi të habitshme. Dita e Përkujtimit të Holokaustit dhe Heroizmit në Izrael është një ngjarje e institucionalizuar zyrtarisht nga shteti, një kujtesë e udhëzuar nga “lart”, për të thënë kështu. Ngjarjet, njerëzit dhe historitë që mbahen mend pasqyrojnë të ashtuquajturën narrativë shtetërore, që do të thotë historinë e një kombi me të cilin njerëzit e tij mund të identifikohen. Ai shërben si një pikë orientimi dhe mobilizimi, për t’u bashkuar dhe ndjerë si “një, ne, ne”, megjithatë, duke përjashtuar automatikisht të tjerët. Këta “të tjerë” mund të jenë jo vetëm shtete të tjera kombëtare, por edhe pakica brenda shtetit, sepse shumica e narrativëve kombëtarë dhe shtetërorë tregojnë historitë e shumicës, të cilat mund të bazohen në përkatësinë etnike, fenë, ngjyrën e lëkurës ose shenja të tjera identiteti.

E kundërta e kësaj, rituali Kinja është krijuar nga një komunitet pakicë, nga “poshtë”, si një akt për të kundërshtuar narrativin zyrtar shtetëror në të cilin nuk përfshihen vuajtjet e tamilëve. Megjithatë, ai ka të njëjtën fuqi dhe kuptim identifikimi, orientimi dhe mobilizimi për komunitetin, sado i shpërndarë që të jetë gjeografikisht.

Këto forma të ndryshme të të praktikuarit, nga lartë apo poshtë, tregojnë po ashtu se, përfaqësimi i ngjarjeve apo njerëzve për të përkujtuar nuk perceptohet në të njëjtën mënyrë. Madje as nga anëtarët e grupit që duhet të përfaqësojë. Disa mund të identifikohen fort me të, të tjerë nuk munden. Me kalimin e kohës mund të ndryshojë jo vetëm perceptimi i këtyre praktikave, por mund të ndryshojnë edhe vetë praktikat, duke çuar në forma të reja të përfaqësimit të grupit.

Fakti që funksioni i narrativëve kolektivë është të ofrojë bazë stabile të identitetit; “kjo është prej nga erdhëm ne, kjo është ajo që jemi ne, kjo është ajo ku duam të shkojmë”, por në fakt, ato janë të përkohshme, të vendosura dhe në këtë mënyrë, ato ndryshojnë vazhdimin, është një paradoks shpesh i anashkaluar. Identitetet kolektive mund të rikrijohen, zakonisht pas ngjarjeve veçanërisht intensive, të tilla si revolucionet, pavarësia ose shpërbërja e perandorive dhe federatave.

Ngjarje të tilla dhe njerëz të ndërlidhur që konsiderohen të denjë për t’u kujtuar janë përzgjedhur nga historia për të përbërë thelbin e kujtesës dhe identitetit të përbashkët të grupit, kujtesën kolektive. Kujtesa kolektive mund të jetë një ekstrakt i kujtimeve të mbledhura, kujtimeve private të njerëzve që janë grumbulluar dhe abstrahuar për t’u përfaqësuar. Megjithatë, ata nuk tregojnë çdo histori dhe çdo këndvështrim. Kundër-narrativët dhe kujtimet sfidojnë ato zyrtaret dhe i shtyjnë njerëzit ta “zbulojnë” tablonë më të madhe të historisë, imazhin e tyre për veten dhe të tjerët dhe në fund të fundit, asgjë më pak se të kujtuarit e tyre për botën.

Për të theksuar, ngjarjet dhe njerëzit zgjidhen si perlat më të bukura dhe vendosen në një gjerdan për t’u shfaqur dhe për të tërhequr fokusin, zakonisht momente heroizmi dhe trauma. Përzgjedhja është një zgjedhje për atë se, çfarë të shfaqet dhe çfarë të fshihet dhe të anashkalohet. Shtrohet pyetja nëse një fotografi jo e plotë është e gabuar, pra nëse nënvizimi i disa historive paraqet një histori të gabuar. E rëndësishme për t’u theksuar, në çdo rast, është se fakti që zgjedhja e disa perlave dhe kujtimi i disa gjërave shkojnë paralelisht me harrimin e të tjerave. Në mënyrë kritike, harresa mund të jetë një harresë e qëllimshme, një amnezi kolektive, ku përkujtimi i njërit nënkupton heshtjen dhe bërjen e padukshme të tjetrit.

Kujtesa kolektive manifestohet në praktikat përkujtimore, por edhe në memorialet dhe muzetë historikë, si dhe si rrëfime të mësuara në sistemin formal të arsimit apo prodhime kulturore në teatro, libra dhe art. Këto përfaqësojnë një faktor të rëndësishëm të kujtesës kolektive: hapësirën. Sa hapësirë ofron një kolektiv për të kujtuar, për kë dhe çfarë, kur dhe si? Sa më shumë hapësirë, aq më e rëndësishme. Prania e një kujtese të manifestuar në hapësirën materiale, p.sh. memorialet, shpeshherë është ekuivalente me praninë e një kujtese të manifestuar në hapësirën jomateriale mendërisht, p.sh. këngë popullore.

Siç u përmend me praktikën e mësipërme, manifestimet e tjera gjithashtu mbajnë mospërputhjen e mundshme midis paraqitjes dhe perceptimit. Ndërsa memorialet socialiste në Gjermaninë Lindore dikur synonin të ndiznin një ndjenjë krenarie dhe uniteti, tani ato synojnë t’ua kujtojnë njerëzve një kapitull të errët në histori. Megjithatë, ato mund të kenë shkaktuar kundërshtime në atë kohë dhe nostalgji tani - ose njerëzit mund t’i kenë vizituar në mënyrë injorante gjatë gjithë kohës.

Memoriale të tilla, ashtu si dy praktikat përkujtimore “nga lart” dhe “nga poshtë” të paraqitura në hyrje, tregojnë për më tepër dallimin e mirë midis kulturës së kujtesës dhe politikës së kujtesës. Manifestimet kulturore si veshjet tradicionale, këngët etj. kontribuojnë në formimin e identitetit të çdo lloji kolektivi. Kujtimet që janë qendrore për identitetin dhe vetë-imazhin e grupit ndahen dhe mbahen mend për të formuar dhe konsoliduar kolektivin në një kulturë kujtese ose kulturë të kujtesës.

Politika e kujtesës ose politika e mbamendjes përshkruan organizimin strategjik të kujtesës/memorieve nga agjentët politikë, të synuar zakonisht në një nivel institucional, formal, komb/shtet. Ndërsa kultura e kujtesës dhe politika e kujtesës mbivendosen, ky dallim është megjithatë i dobishëm për t’u mbajtur parasysh. Veçanërisht kur shikohen rrëfimet alternative ose kundër-narrative të kujtimeve “nga poshtë” që sfidojnë narrativët e shumicës ose ata shtetërorë dhe manifestimet e tyre (praktikat dhe memorialet) “nga lart”.

Fokusi tematik i Revistës Openly të këtij viti janë format globale të kujtimit. Gjithashtu, në këtë Revistë do të prezantohen dhe shpjegohen termat “Aktivizëm i kujtesës” dhe “Aktivistë të kujtesës”. Këto janë terma të rinj dhe pjesë e Studimeve të Kujtesës gjithashtu të krijuara së fundmi. Studimet e kujtesës janë fushë akademike që shqyrton mënyrën se si individët, grupet dhe shoqëritë e kujtojnë dhe përfaqësojnë të kaluarën. Studiuesit hulumtojnë se çfarë ndikimi kjo ka në identitet, kulturë dhe politikë. Kohët e fundit, vënë re lëvizje sociale që synojnë të sfidojnë narrativet dominuese të së kaluarës në aktivizmin e tyre. Rrjedhimisht, shpikën termin “aktivizëm i kujtesës”. Aktivizmi i kujtesës promovon perspektiva alternative mbi të kaluarën ose historitë e anashkaluara. Shpesh synon të arrijë drejtësi sociale ose ndryshim politik. Aktivistët e kujtesës janë individët ose grupet që mbrojnë këtë në veprime zakonisht jo të dhunshme dhe krijuese. Këto veprime mund të jenë spontane, që reagojnë ndaj ngjarjeve të papritura politike, ose të organizuara, që synojnë ndryshime afatgjata. Prandaj, aktivizmi i kujtesës shpesh reagon ndaj politikës së kujtesës, për shembull duke krijuar mënyra alternative të përkujtimit, dhe synon të ndikon në kulturën e kujtesës, për shembull duke bërë që të dëgjohen zërat e viktimave që janë heshtur. Shpresojmë të zgjerojmë horizontet tona dhe tuajat me shembuj frymëzues nga Palestina-Izraeli, Venezuela, Gjermania, Britania e Madhe, Koreja e Jugut, Irlanda Veriore dhe Afrika e Jugut.

Burimet

Zerubavel, Yael. 1995. “The Dynamics of Collective Remembering” in Yael Zerubavel Recovered Roots: Collective Memory and the Making of Israeli National Tradition. The University of Chicago Press. P.3-12.

<https://www.remembermay2009.com>

<https://www.tamilguardian.com/content/kanji-and-calls-unity-mullivaikkal-commemoration-mannar>

https://www.huffpost.com/entry/israel-holocaust-remembrance-day_n_5226317

Përkujtimi i përbashkët dhe dhimbja e njëri-tjetrit

aktivizmi i kujtesës në Izrael – Palestinë

Nuk mund t'ua sqaroj fëmijëve të mi: 'çfarë është lufta?' Çfarë t'u them atyre?

Se është një person që dëshiron të vrasë një tjetër?

Se fëmijët po vdesin çdo ditë?

Kjo luftë [...] është kundër gjithë njerëzve që dëshirojnë që ky vend të mbushet me të mira.

Që dëshirojnë paqe dhe siguri për fëmijët e tyre.

Rima Jawabra Khatib, nënë e dy fëmijëve, aktiviste e CFP-së, organizatë palestineze dhe arabo-izraelite, bashkë-organizatore e Ceremonisë së Përbashkët Përkujtimore.

Unë nuk dua që fëmijët e tu të vdesin derisa luftojnë të mitë – unë nuk dua që fëmijët e mi të vdesin derisa luftojnë të tutë, pasi ne kemi humbur shumë anëtarë të familjes në këtë konflikt të dhunshëm. Kjo është baza e përbashkët e dhimbshme mbi të cilën organizata e përbashkët izraelito – palestineze - The Parents Circle - Family Forum (PCFF) u themelua nga familje izraelite në vitin 1995. Sot ajo përfshin mbi 700 familje, të gjithë prej tyre kanë humbur ndonjë anëtar të afërt në konfliktin që po zhvillohet.

2.1. Një fotografi e animuar e dy nënave të përloitura, një izraelite dhe një palestineze, të bashkuara në dhimbje, për ekspozitën Animacioni në konflikt¹

Takimi i parë në mes palestinezëve të pikëlluar nga Gaza dhe familjeve izraelite u mbajt më 1998. Megjithatë, ata ndërprejnë kontaktin pas Intifadës² së dytë. Megjithatë, përfundimisht u vendosë kontakti me familjet palestineze nga Bregu Perëndimor dhe Jerusalemi Lindor, të cilët u bashkuan me aktivitetet e PCFF. Kjo marrëdhënie vendosi thelbin e punës së Parents Circle (Rrethit të Prindërve) sot nga zyrat e tyre në Beit Jala (Palestinë) dhe Ramat Ef'al (Izrael).

1. https://www.theparentscircle.org/wp-content/uploads/2018/02/c5_1055-1024x558.b197bo.webp

2. Intifada e dytë (arabisht për 'kryengritje') ishte një kryengritje e madhe nga palestinezët kundër pushtimit izraelit, e karakterizuar nga një periudhë e dhunës së shtuar në territoret palestineze dhe Izrael midis viteve 2000 dhe 2005.

Familjet promovojnë dialogun, tolerancën, pajtimin dhe paqen dhe përdorin të gjitha burimet në dispozicion në arsim, takime publike dhe media, për të përhapur këto ide. Ata e kundërshtojnë pushtimin me besimin e fortë se është e mundur t'i jepet fund konfliktit dhe për këtë arsye dëshirojnë të ndikojnë tek vendimmarrësit publikë dhe politikë që të zgjedhin pajtimin dhe rrugën e paqes në vend të dhunës dhe luftës. Forca e tyre kryesore është të shmangin përdorimin e humbjes për dhunë dhe ndëshkim të mëtejshëm. Deri në këtë pikë, PCFF ka fituar më shumë se 23 çmime kombëtare dhe ndërkombëtare për punën e saj unike.

2.2. Një animacionin, me një izraelit dhe një palestinez duke gërmuar varre pranë njëri-tjetrit, për ekspozitën “Animacioni në konflikt”. Përkthim nga frëngjishtja: Izraeli dhe Palestina ndajnë (portager do të thotë edhe të ndash nga njëri-tjetri edhe të ndash me njëri-tjetrin) – dheun/tokën.³

Puna e PCFF-së përfshin Takimet e Dialogut, Përvojat Narrative dhe Ditën Ndërkombëtare të Paqes dhe kërkon t’ua kujtojë të gjithëve se lufta nuk është një fat i paracaktuar, por vetëm një zgjedhje njerëzore. Anëtarët tregojnë historitë e tyre personale të humbjes dhe shpjegojnë zgjedhjen e tyre për t’u përfshirë në dialog në vend të hakmarrjes. Për të forcuar zërat e marginalizuar, ata hapën gjithashtu një seksion të Grave dhe Rinisë. Projektet e PCFF-së shpesh shfaqin absurditetin e luftës dhe të jetës nën hijen e humbjes nga e cila buron aspirata për pajtim. Ata synojnë të fillojnë biseda me të gjitha pjesët e shoqërisë në mënyra krijuese dhe me prag të ulët.

Një nga shtyllat e tjera të aktivizmit është Dita e Përbashkët Përkujtimore Izraelite – Palestineze, e bazuar në dhimbjen e tyre të përbashkët nga humbja traumatike. Për të 19-tën herë me radhë Dita e Përbashkët Përkujtimore nga PCFF dhe partnerët e tyre Luftëtarët për Paqe/Combatants for Peace (CfP) nën moton “Ndajmë humanizmin tonë, nderojmë fëmijët tanë. Ndaleni luftën” u shënuar më 12 maj 2024.

3. https://www.theparentscircle.org/wp-content/uploads/2018/02/c2_1055-1024x558.b197bo.webp

Ceremonia u transmetua nga Jerusalemi dhe “është radikalisht e ndryshme nga ceremonitë tipike që promovojnë narrativin se lufta dhe vdekja janë të pashmangshme dhe të nevojshme” (CfP). Në vend të kësaj, palestinezët dhe izraelitët vajojnë së bashku përmes ndarjes së historive në mënyrë artistike dhe kujtimit të njerëzve dhe ngjarjeve në mënyra të ndryshme. Regjistrimet e ceremonive të sivjetme dhe të kaluara mund të shikohen në ueb faqet e organizatës dhe faqet e Youtube-it⁴. Në vijim, do të doja të raportoja për pjesëmarrjen time virtuale në Ceremoninë e Përbashkët të 19-të përkujtimore.

The 19th Israeli-Palestinian Joint Memorial Day Ceremony

Sharing Our Humanity, Honoring Our Children.
Stop The War.

Online streaming 12th May 8:30pm Jerusalem |
6:30pm London | 1:30pm New York | 10:30am Los Angeles

כבודם ושכחותם עכורים
 קדושים - כבודם כבוד עולם
 ISRAELI PALESTINIAN
 MOURNED FAMILIES FOR PEACE
 משפחות מתאבלות לשלום
 (israelis) من اجل السلام

לוחמים לשלום
 مقاتلون من اجل السلام
 COMBATANTS FOR PEACE

2.3. Fletushka e Ceremonisë së 19-të të Përbashkët përshkruan lotët që ujitën tokën si shi dhe bënë që një pemë e tharë të kthehet në jetë.⁵

4. Ceremoninë e vitit 2024 mund ta shihni këtu: https://www.theparentscircle.org/en/pcf-activities_eng/memorial-ceremony_eng/. Të gjitha skrinshot-at e bëra nga ngjarja janë nga ky burim

5. <https://cfpeace.org/wp-content/uploads/2024/04/fbpost2024-tekk-es-tjrui-tb.png>

Është e vështirë ta shprehësh boshllëkun e lënë pas, pakumptimësinë e një vdekjeje që mund të ishte shmangur. [...] Dhimbja e papërballueshme që e ndjej unë si një djalë që ka humbur nënën e tij nuk është vetëm personale [...] këtë po e paguan e gjithë shoqëria në tërësi [...] Unë i shikoj fëmijët e mi zemërthyer se ndoshta edhe babai i tyre nuk do të jetojë për të parë paqen. Sa gjenerata të pikëlluara duhet të jenë që ne të kuptojmë se mënyra e vetme për të gjithë njerëzit mes Lumit të Jordanit dhe detit që të jetojnë në siguri dhe liri është përmes paqes? [...] Pengesa e vetme që na pamundëson këtë është vullneti. [...] Tani, kundër vullnetit tim, pishtari më është dorëzuar mua. [...] Mund të fiket në dorën time, që të mos më duhet t'ua kaloj fëmijëve të mi.

Yonatan Zeigen në vdekjes e nënën së saj, Vivian Silver, kanadezo-izraelite, e cila ishte një ndër aktivistet më të shquara feministe të paqes në Izrael.

Ajo u vra në masakrën e Kibbutz Be'eri më 7 tetor.

Për më shumë se një muaj besohej se ajo ishte mbajtur peng, derisa arkeologjistët e gjetën trupin e saj në një dhomë sigurimi ku po përpiquej të fshihej.

Ceremonia, e ngjashme me periudhën e COVID-19, u mbajt në një vend të vogël dhe në një hapësirë takimesh kryesisht virtuale. Lufta e tmerrshme midis Hamasit dhe shtetit izraelit, e cila tani ka shpërthyer në rajon, ka konsumuar shumicën e hapësirave mendore dhe fizike të takimit dhe ndërtimit të besimit që ishte ndërtuar për dekada. Veçanërisht anëtarët e organizatave dhe aktivistët palestinezë nuk ishin në gjendje dhe u ndaluan të udhëtonin në ngjarje nën kufizime edhe më shtypëse se më parë. Sulmet terroriste të Hamasit ndaj civilëve izraelitë më 7 tetor 2023 vranë më shumë se 1.000 njerëz, duke përfshirë më shumë se 30 fëmijë⁶. Forcat e Mbrojtjes izraelite u përgjigjën me një vrasje të vazhdueshme të rreth 35,000 palestinezëve deri më tani në Gaza⁷, nga të cilët mbi 11,000 janë fëmijë.⁸ Mbi 90,000 janë plagosur, me spitale jo vetëm pa energji elektrike, ujë dhe medikamente, por edhe të shënjestruar nga raketat.

Edhe kur e shikon ceremoninë në mënyrë virtuale nga larg, ndihet velloja e zezë, e rëndë, e dhimbjes dhe pikëllimit të paimaginueshëm që bashkon audiencën që qan dhe lutet. Të organizuara në arabisht dhe hebraisht me titra në anglisht, është mbresëlënëse sesi klipet e filmuara të fëmijëve, historitë e të mbijetuarve dhe familjeve të të ndjerëve, të shoqëruara me art, mund ta lënë audiencën virtuale ndërkombëtare të tronditur dhe ngushëlluar.

2.4. Pjesëmarrësit derisa po mbanin një minutë heshtje dhe po luteshin në fillim të ceremonisë.

6. <https://web.archive.org/web/20231217222630/https://www.france24.com/en/live-news/20231215-israel-social-security-data-reveals-true-picture-of-oct-7-deaths>

7. <https://web.archive.org/web/20231217222630/https://www.france24.com/en/live-news/20231215-israel-social-security-data-reveals-true-picture-of-oct-7-deaths>

8. <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/tracking-gazas-war-death-toll-ministry-health-improves-accuracy-latest-casualty-report>

Në një video-klip në fillim të ceremonisë, Tina, fëmija më i madh i një familjeje palestineze në Ramallah, e veshur me një bluzë 'Grateful', thotë: "Më duket se kafshët na kuptojnë neve më shumë. Ato nuk i lëndojnë njerëzit". Ndërsa vizatojnë piktura si shumë fëmijë anembanë botë, pikërisht në këtë moment, fëmijët izraelitë dhe palestinezë që flasin në mënyrë indiferente për bombardimet, ankthet e dëbimit ose shkuarjen në dhomat e sigurisë, janë tronditës dhe shqetësues. Ata tregojnë se si mendonin se kishin ëndërruar për raketa dhe bombardime, por të nesërmen doli se gjithçka kishte ndodhur vërtet. Ata gjithashtu ëndërrojnë paqen, që familjet e tyre të jenë të lumtura dhe të bashkuara, të aftë për t'u kthyer në shtëpitë e tyre dhe për një jetë ndryshe, siç thotë 11-vjeçari Hiyuli: "të fluturoj larg". Ajo gjithashtu thotë se dëshironte: që të gjithë, të gjithë pengjet, të kthehen në shtëpi dhe të gjithë ata që vdiqën të kthehen në jetë."

2.5. Hiyuli tregon se ka pasur ëndrra shqetësuese pas 7 tetorit.

"Cila është ëndrra ime? [...] Ndoshta do të bëhem avokate, e suksesshme, për të mbrojtur njerëzit e mi. Dhe që lufta të përfundojë nesër. Kjo është.

Tina

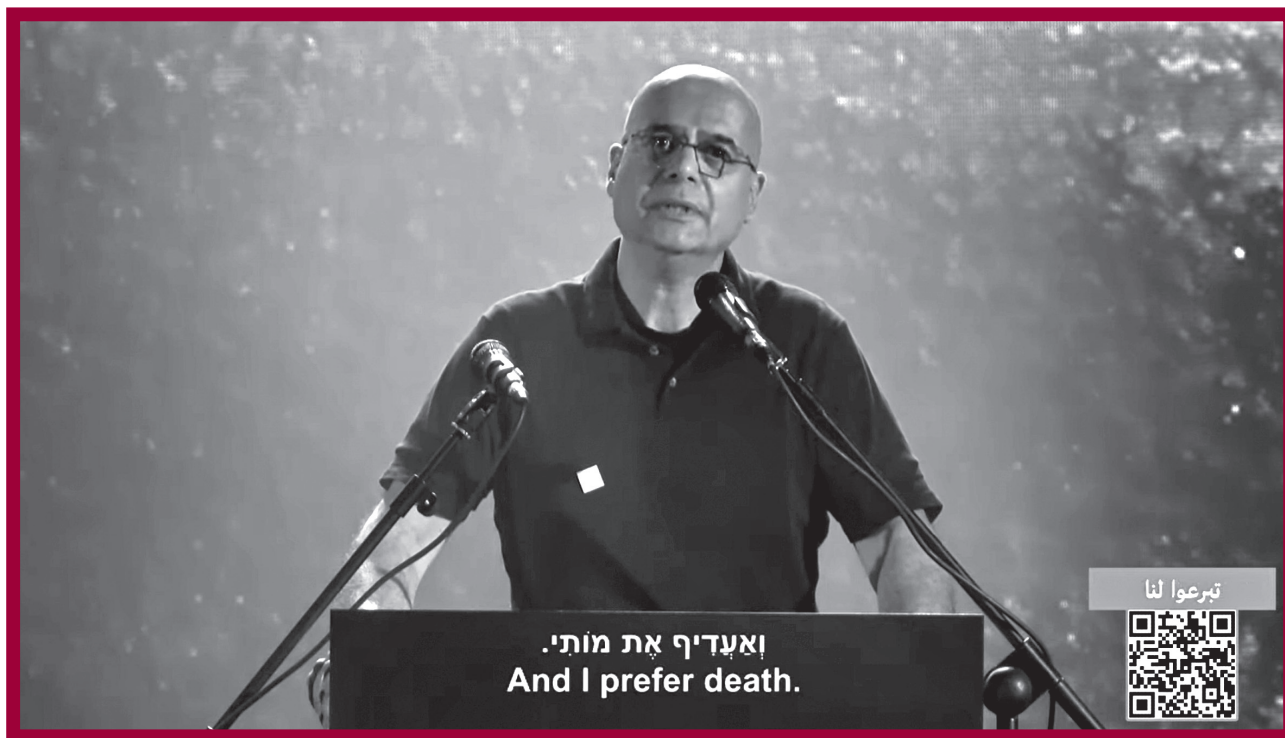
Lufta është realiteti i tyre. Derisa të rriturit që e kanë fuqinë e kanë në dorë zgjidhjen për të vazhduar apo për të ndalur luftë, fëmijët nuk kanë zgjidhje në të dhe lufta bëhet jeta e vetme që ata e njohin. Dhe kjo do t'i formësojë ata përgjithmonë. Një luftë nuk mund të zhbëhet kurrë. Dhe një fëmijëri nuk mund të kthehet dhe të përsëritet kurrë. Ceremonia paraqet historinë shumë të shkurtër të një fëmije tjetër të lindur pa asnjë nga veprimet e tij në duart e konfliktit që përfundimisht e shtrëngoi grushtin mbi të, të rrëfyer nga nëna e tij:

Emri im është Michal, nëna e Laor Abramovit. Laori ishte një person i mrekullueshëm, djali im i vetëm, dashuria e jetës sime, burimi i krenarisë dhe shpresës në këtë botë [...] Laori shkoi të vallëzonte në një aheng dhe nuk u kthye më kurrë. Ai nuk u kthye kurrë, sepse u vra në një strehë për bomba në Re'im Junction më 7 tetor [...] Unë ende po jetoj jetën e 7 tetorit, çdo moment të çdo dite [...] Jeta që kisha më parë përfundoi atë ditë, kur Laori im u përball pafuqishëm me të keqën absolute, i burgosur në një kurth vdekjeje [...] Unë kam mbetur atje me të [...]

Kur herë pas here arrij të ngre kokën nga pikëllimi im personal [...], gjej një qëllim për të jetuar, që është të kërkoj se çfarë mund të bëj për të ndihmuar njerëzimin tonë të plagosur të shërohet, kështu që nuk do të ketë më nëna këtu që shtypen nga vrasja, nga humbja, nga dhuna dhe lufta [...]

Nuk ka fitues në këtë luftë, as nuk do të ketë ndonjëherë. Ne kemi humbur tashmë të gjithë [...] Sot nga të gjitha ditët dua t'i kërkojë çdokujt që është në gjendje, të zgjedhë çdoherë dhembshurinë dhe dashurinë mbi gjithçka tjetër. Edhe nëse ajo është shumë e vogël.

Dhimbja, guximi dhe qëndrueshmëria e Michal-it janë përfaqësuese për shumë prindër të PCFF që humbën një fëmijë në këtë konflikt të dhunshëm; dhe janë një fener shprese për të gjithë botën që dëshmon se hakmarrja e dhunshme nuk është alternativa e natyrshme dhe e vetme si përgjigje ndaj dhunës. Duke e lejuar audiencën që qante, duke u kapur për dore me njëri-tjetrin, qofshin miq apo të huaj, të marrin frymë pas hyrjeve kaq të rënda, pasuan muzikë dhe poezi të mrekullueshme si fragmentet e mëposhtme.

2.6. Poeti palestinez Luai duke lexuar poemën e tij mbi pajtimin.

Nëse dhembshuria pushon së rrahuri në zemrën time
 Ose dashuria banon brenda meje
 Shpresa nuk duhet të gjendet më brenda meje
 Pavarësisht nga gjithçka dhe pa marrë parasysh çfarë
 Për të gjitha qeniet njerëzore
 [...]
 Dhe shpirti im të lëndohet rëndë
 Me inat dhe hakmarrje konsumuese
 Unë do ta di se shpirti im më ka lënë
 [...]
 Sepse atëherë do të pushoj vetëm
 Do ta di që jam rrahur
 Dhe unë preferoj vdekjen

Luai, poet palestinez

2.7. Artistët Yael Deckelbaum dhe Layan Hawila duke performuar këngën “Prayer of the Mothers” në hebraisht dhe arabisht.

**Nga veriu në jug, nga perëndimi në lindje,
Dëgjoje lutjen e nënave,
Na sillni paqe.**

Arti i lejon audiencës të lërë fjalët të zhyten sipas kapacitetit dhe komoditetit të tyre. Ceremonia nuk mbulon, shmang apo thjeshton asgjë dhe megjithatë nuk synon të tronditë dhe mbingarkojë shikuesit, por i fton ata të ndjehen, të krijojnë një lidhje me të gjithë ata që shikojnë dhe të bashkohen në një moment dhembshurie dhe solidariteti. Ndërsa ambienti i pikëllimit dhe kujtimit kolektiv në vendin e ngjarjes, natyrisht, mund të imagjinohet vetëm nga shikuesit virtualë, aftësia për të ndaluar dhe përsëritur falë regjistrimeve, jo vetëm që lejon shikuesit nga vendet dhe aftësitë e tjera, por edhe, me diskrecion ndaj kapaciteteve të tyre të shëndetit mental, i bashkon ata.

Me fëmijët që janë në qendër të ngjarjes, ceremonia që përfshin zërat e fëmijëve është veçanërisht domethënëse. Vajzat binjake adoleshente Rona dhe Inbar nga Tel-Avivi, gjyshja e të cilave u vra në një sulm terrorist para lindjes së tyre, u shkruan një letër të hapur fëmijëve në Gaza - nga fëmija për fëmijë. Në letër, ata gjithashtu motivojnë fëmijët e tjerë izraelitë për hapa aktivistë jo të dhunshëm në jetën e tyre të përditshme për të bërë një ndryshim. Por kryesisht, ata ndajnë dëshirën e tyre për të gatuar, kërcyer dhe kënduar përsëri me miqtë, në vend që të kërkojnë strehim gjatë natës, dhe përfundimisht, me shpresë, t'i ndajnë këto gjëra edhe me fëmijët palestinezë.

Ne e dimë se jemi vetëm fëmijë që dëshirojnë të kenë një jetë normale, që vetëm duan të rriten dhe të jetojnë në paqe. [...] Ne shpresojmë që një ditë do t'ju takojmë, miqtë tanë në Gazë, ballë për ballë, pa mure.

Fjalët e tyre jehojnë në këngën e vetë-shkruar të Korit të Rinisë së Jerusalemit për dhimbjen, humbjen dhe shpresat e fëmijëve në Palestinë dhe Izrael. Kori, i përbërë nga këngëtarë të rinj të Jerusalemit Lindor dhe atij Perëndimor, performoi këngën në arabisht, hebraisht dhe anglisht.

2.8. Kori i Rinisë së Jerusalemit duke performuar një këngë për ankesat e fëmijëve në luftë dhe ëndrrat për një ardhmëri paqësore, në arabisht, hebraisht dhe anglisht.

Historitë e aktivistëve palestinez Najlaa dhe Ahmed na kujtojnë se nënat dhe baballarët janë po ashtu bija dhe bij, motra dhe vëllezër të dikujt. As Ahmedi dhe as Najlaa nuk ishin në gjendje të marrin pjesë. Ahmedi, për shkak të kufizimeve shtypëse të udhëtimit, xhiroi një video mesazh, derisa Najlaa shkroi një letër për ceremoninë në mënyrë që të mos njihet dhe kërcënohet që ka zgjedhur rrugën e pajtimit – një frikë dhe kërcënim me të cilin përballen të gjithë aktivistët, si në Izrael, ashtu edhe në Palestinë.

Aktivisti i CfP-së, Ahmed Ahelou ndan trajektoren e tij të jetës, e cila tregon se fëmijët që dikur u rritën në luftë mbajnë biografi të ndërprera të pasardhësve në kujtesën dhe zemrat e tyre, si dhe trauma brezash në mendjet dhe trupin e tyre – sepse ai është një prej tyre. Familja e tij është në Gaza dhe kështu ata janë disa nga ato fytyrat dhe trupat pa emër të treguar në lajmet dhe statistikat e tmerrshme që ne jemi mësuar t'i shohim shumë. U vjen në mendje shikuesve të cilët janë mjaft të privilegjuar që nuk kanë jetuar në kohë lufte, sa gjigant duhet të jetë numri i njerëzve në këtë rajon, që sjell me vete terrori i përjetshëm, frika ekzistenciale dhe shtypja e dhunës së përditshme, brez pas brezi.

Dhe sa çnjerëzore është një jetë e kërcënuar prej saj, edhe nëse sigurohet një jetesë elementare. Duke luftuar me lotët, Ahmed shpjegon dëshpërimin dhe paralizën e të qenit në zi të vazhdueshme për humbjet familjare, për të parë familjen e tij duke luftuar për mbijetesë ndërsa rrugët e tyre të lulëzuara të tregut janë kthyer në rrënoja, të mbushura me “erë vdekjeje” dhe duke mos dëgjuar për disa anëtarë të familjes për më shumë se një muaj.

2.9. Ky “Tas i Pajtim” ishte një nga 136 tasat prej qeramike të ofruar për artistë të kombësive dhe feve të ndryshme, për të paraqitur vizionin e tyre të pajtimit përmes artit, dhe më pas u shfaq në një ekspozitë PCFF. Ky tas është pikturuar në ngjyrat e flamurit palestinez, i mbuluar me një “tavan xhami” mbi të cilin ulet një zog i bardhë i plagosur, supozohet një pëllumb paqeje, që rrjedh gjak dhe nuk mund të pushojë brenda tasit⁹

Najlaa, e lindur në Gaza, jeton në Bregun Perëndimor dhe iu bashkoi PCFF-së pas vdekjes së vëllait të saj. Okupimi e ka penguar atë që ta shohë atë në ditën e tij të dasmës, apo t’i vizitojë foshnjat binjake të tij, prej të cilit u nderua që t’i zgjedhë emrat e tyre. Pavarësisht shqetësimeve të saj të sigurisë, ajo zgjodhi guximshëm të ndajë historinë e saj, e cila iu lexua audiencën nga aktivisti social Ghadir Hani.

A duhet të flas fillimisht për ekzilin në vendlindjen time, apo për vëllain tim i cili u vra, apo për familjen time në Gaza? Kam dashur shumë që nëna ime të jetë pranë meje kur të lindja, apo kur isha e sëmurë dhe kisha nevojë dëshpërimisht për të, për dashurinë e saj dhe kujdesin e saj amnor. Kemi plotësuar disa kërkesa që ajo të vinte për vizitë por të gjitha u refuzuan [...] dhe nuk mund të merrja leje për t’i vizituar.

... ai [vëllai] do të qeshte me gjithë shpirt kur luante me ta. Ai çdoherë më dërgonte fotografitë e tyre. Sot, ato nuk janë as dy vjeç [...]

Një ditë gjatë kësaj lufte vëllai im Abd Al-Rahman doli për të kërkuar qumësht dhe pelena për foshnjat e tij dhe për ushqim për prindërit të moshuar e të sëmurë [...]

Por lufta këmbënguli të shuante shpresën dhe gëzimin tim [...]

Ata e vranë atë duke ecur në rrugë edhe pse ai nuk përbënte asnjë kërcënim.

Zemrat tona qanë për të me dhimbje dhe pikëllim [...]

Kapitulli i vëllait time është një pjesë e pikëllimit të dhimbsh.

Në këtë luftë kam humbur më shumë se 20 anëtarë të familjes [...]

Unë e di që edhe në anën tjetër ka shumë që besojnë në paqe dhe në përfundimin e okupimit [...]

Mesazhi im sot si grua palestineze [...]

Ne, palestinezët dhe izraelitët, duhet të përpiqemi me gjithë vendosmërinë për të ndryshuar këtë realitet për hir të një të ardhmeje më të mirë për fëmijët tanë, për një të ardhme pa dhimbje, frikë dhe okupim.

Dhimbja e Najlaas e shprehur në zërin e dridhur të Ghadirit po depërton në zemrat e audiencës. Pavarësisht se sa të ngjashme dhe të panumërta janë historitë e Gazës - dhimbja e pabesueshme nuk do të pushojë kurrë së hedhuri një gur më pak të rëndë në gjoks. Publiku bashkohet në pikëllim dhe kufijtë mes “atyre dhe neve” janë kthyer në një mënyrë absurde në një gjë të parëndësishme. Dhe muri i distancës abstrakte nga shikuesit jashtë vendit është reduktuar në një vello të hollë. Të paktën përkohësisht.

Të dy tregimet e Ahmedit dhe Najlaas tregojnë absurditetin e shtypjes dhe okupimit, arbitraritetin e dhunës dhe shpëputjet e thella në familje dhe jetë.

Përvojat më të vështira ishin gjatë luftërave nëpër të cilat jetoi familja ime. Ato ishin kohërat më të vështira me ndjenjat më të këqija që dikush mund t'i ndjejë, duke u shqetësuar vazhdimisht çfarë mund t'u ndodhë atyre. Më pas erdhi kjo luftë në të cilën okupimi kreu nakba-n më mizore [...] në historinë palestineze.

Nakba/Naqba (arabisht për “katastrofën”) është termi i përdorur nga palestinezët për të përshkruar fillimin traumatik dhe tragjik të zhvendosjes dhe fshirjes së vazhdueshme të popullit palestinez që nga viti 1948, kur më shumë se 700.000 njerëz u bënë refugjatë – prej të cilëve shumë pasardhës kanë qenë refugjatë pa shtetësi që atëherë. Duke e quajtur luftën e tanishme një tjetër Nakba thekson përvojën e jetuar të tmerreve të së tashmes si një vazhdimësi e së shkuarës. E cila thekson rëndësinë e mos harrimit të së kaluarës për të mos injoruar të tashmen dhe, me shpresë, edhe kur shpresa është një burim i rrallë këto ditë, duke parandaluar më shumë vuajtje në të ardhmen.

Kjo është arsyeja pse CfP organizon një ngjarje simotër të Ceremonisë së Përkujtimit të Përbashkët, “Ceremonia e Përbashkët e Përkujtimit të Nakbas” e cila u zhvillua më 15 maj me temën “Nga Dhimbja në Çlirim”.

2.10. Kjo është fletushka e Ceremonisë së Përbashkët Përkujtimore të Nakbas.¹⁰

10. https://cfpeace.org/wp-content/uploads/2024/05/440960808_758688893084004_2533632003209383291_n-1536x864.jpg

2.11. Një skenë nga Ceremonia Përkujtimore e Nakbas kur folësi hebre izraelit po bën thirrje për empati për palestinezët në mesin e audiencës hebreje në kujtimin e dhimbjes së tyre transgjenerative të një histori dëbimi.¹¹

2.12. Një skenë nga Ceremonia e Përkujtimit të Nakba-s, kur një refugjat palestinez shpjegon vështirësinë e rijetimit të Nakba-s pasi “historia përsëritet”.

11. Përshtypjet nga Ceremonia Nakba 2024. Ceremoninë mund ta shikoni në: <https://cfpeace.org/joint-nakba-ceremony/>

Duke thyer tabunë e emërimit të ngjarjes si të tillë në Izrael, duke nderuar përvojën dhe historinë e palestinezëve, të dyja ceremonitë synojnë të “na çlirojnë nga kafazi mendor” (CfP) i politikave aktuale të kujtesës dhe të lejojnë kompleksitetin e së vërtetës dhe historitë njerëzore për të hyrë dhe për të shpërbërë dalëngadalë narrativet e forta kombëtare të ndërtuara mbi përjashtimin dhe mohimin.

The Combatants for Peace (CfP), që janë si Aksioni Paqësor të financuar nga Shërbimi Civil Gjerman i Ndërtimit të Paqes¹², janë themeluar nga ish-luftëtarë të armatës izraelit dhe grupet e armatosura palestineze që refuzuan të demonizojnë, dehumanizojnë dhe vrasin “armikun” e perceptuar, i cili mund të jetë thjeshtë një fëmijë palestinez apo një adoleshent izraelit. Filmi “Disturbance of Peace” tregon historitë e anëtarëve të CfP-së që shqetësojnë status quo-në në mënyra jo të dhunshme për të punuar për paqen¹³. CfP është një lëvizje bazë e izraelitëve dhe palestinezëve, që punojnë së bashku për t’i dhënë fund okupimit dhe për të sjellë paqen, barazinë dhe lirinë. Të përkushtuar ndaj jodhunës së përbashkët që nga fillimi i tyre në 2016, ata përdorin rezistencën civile, edukimin dhe mjete të tjera krijuese të aktivizmit për të transformuar sistemet e shtypjes dhe për të ndërtuar një të ardhme të lirë dhe paqësore nga poshtë lart. CfP është e vetmja lëvizje në mbarë botën që u themelua nga ish-luftëtarë në të dy anët e një konflikti aktiv. Si rezultat, ata u nominuan për Çmimin Nobel për Paqen më 2017 dhe 2018. Ata punojnë nga zyrat e tyre në Tel-Aviv dhe Beit Jala dhe veprojnë përmes shumë grupeve lokale aktiviste.

2.13. Aktivistët e CfP duke protestuar si një zinxhir njerëzor¹⁴

Një shtyllë kryesore e CfP-së janë programet e saj arsimore dhe informuese, të tilla si shkollat izraelite dhe palestineze të lirisë, të cilat adresojnë respektivisht rininë izraelite dhe palestineze. Ata synojnë të vendosin bazat në ndërtimin e besimit dhe edukimin për paqen për të fuqizuar potencialin e të rinjve për t’u bërë aktivistë dhe avokatë jo të dhunshëm të paqes dhe për të “imagjinuar dhe ndërtuar një realitet të ri të rrënjësor në dinjitetin dhe barazinë për të gjithë”. Shkollat e Lirisë synojnë të ndërtojnë një alternativë politike, bazë për ushtrinë dhe grupet e armatosura, duke fuqizuar të rinjtë të zhvillojnë aftësi për ndryshime shoqërore dhe ndërgjegjësim politik.

2.14. Përshtypje nga aktivizmi CFP në Luginën e Jordanit¹⁵

12. Civil Peace Service (CPS)

13. <https://www.disturbingthepeacefilm.com/>

14. <https://cfpeace.org/wp-content/uploads/2022/12/Frame-13.jpg>

15. <https://cfpeace.org/wp-content/uploads/2022/12/Frame-13.jpg>

Pjesëmarrësit ndërtojnë një rrjet marrëdhëniesh brenda shoqërisë sociale. Në frymën dhe nga përvoja e themelimit të CfP-së, synimi i të rinjve përpara se të hyjnë në shërbimin ushtarak ose grupet luftarake është jetik. Thirrja e shkollave Shkollat e Lirisë rezonon shumë me termin gjerman për jo-dhunën, i cili është një term pozitiv: *Gewaltfreiheit*. Do të thotë i lirë nga dhuna, duke konglomeruar fjalët dhunë dhe liri dhe duke theksuar kështu nocionin e fitimit të lirisë kur heq dorë nga dhuna.

“Mund të shihja se bashkërezistenca jo e dhunshme nuk është një slogan, por një akt i vërtetë”.

Abed S., palestinez i diplomuar i Shkollës së Lirisë 2022

CfP gjithashtu angazhohet në ndërtimin e paqes mjedisore dhe aktivizmin kundër kolonëve të dhunshëm në Luginën e Jordanit. Aktivistët shoqërojnë dhe mbrojnë fermerët palestinezë me kazanë përmasë të tyre nga dhuna e kolonëve. Për më tepër, ata mbështesin vendasit në betejën e tyre për qasje në ujë dhe siguri kundër katastrofës klimatike dhe shtypjes së okupimit. Vjelja vjetore e ullirit kombinon aspektet mjedisore dhe mbrojtëse kur aktivistët e CfP-së ndihmojnë në korrije dhe shpresojnë të shmangin deri në 100 sulmet e dhunshme të kolonëve me të cilat fermerët përballen ndonjëherë në vetëm 10 ditë. Në Bregun Perëndimor të pushtuar gjatë konfliktit aktual, më shumë se 700 palestinezë u vranë duke përfshirë rreth 160 fëmijë¹⁶. Terrorizmi i kolonëve është madje i paligjshëm nga ligji izraelit, megjithatë, ai gjithashtu mbështetet financiarisht nga qeveria.

2.15. Një animacion për ekspozitën “Animacion në konflikt” që përshkruan Izraelin dhe Organizatën Çlirimtare Palestineze duke hedhur gurë mbi njëri-tjetrin, duke treguar absurditetin e retorikës së luftës kur Izraeli pyet nëse hakmerret apo fillon me hedhjen tjetër.¹⁷

CfP, në mënyrë të ngjashme me PCFF, u drejtohet njerëzve me ngjarje me prag të ulët si “Seminaret e Fotove të Mëdha” për të arritur të rinjtë para ushtrisë 18-20 vjeç dhe për t’i prezantuar ata me mentorët izraelitë dhe palestinezë dhe “Historitë e Transformimit / Leksionet e Transformimit” të aktivistëve palestinezë dhe izraelitë të CfP-së, duke arritur qindra njerëz çdo vit. Një shembull i këtyre historive të transformimit personal është ai i anëtarit të CfP-së dhe ish-ushtarit të IDF-së, Chen Alon:

16. <https://www.aljazeera.com/news/longform/2023/10/9/israel-hamas-war-in-maps-and-charts-live-tracker>

17. https://www.theparentscircle.org/wp-content/uploads/2018/02/c6_1055-1024x558.b197bo.webp

Gjyshi im emigroi në Palestinë para Luftës së Dytë Botërore sepse ai ishte sionist. Ai ishte anëtar i vetëm i familjes së tij që i shpëtoi dhomave të gazit në Poloni, dhe kështu unë u rrita me besimin se sionizmi tekstualisht e shpëtoi familjen time. [...] Unë besoja se armiq të që donin të na shkatërronin rrethuan shtetin tonë hebre dhe njerëzit si babai im, që luftuan në luftën e vitit 1967, ishin aty për të na mbështetur. Megjithatë, kur babai im u kthye nga lufta e Yom Kipur-it në 1973, ai u dëmtua thellë psikologjikisht dhe që në moshë shumë të re u ekspozova ndaj traumës së tij. Unë shkova në ushtri me dëshirën për të rregulluar gjërat, por në vend të kësaj u mbylla në të njëjtin cikël. Unë u thirra në vitin 1987 në fillim të Intifadës së Parë. [...] Më dërguan kudo dhe bëra gjithçka. [...] Një natë na u desh të takojmë një agent nga forcat e sigurisë për të gjetur një terrorist të kërkuar. Njerëzit e mi rrethuan një shtëpi dhe ne hymë me fener me bateri. Njerëzit flinin në dyshekë në të gjithë dyshe-menë. Pastaj agjenti zgjoi dikë dhe e tërhoqi zvarrë në jeep. Ishte një fëmijë 10 vjeç. “Si mund të jetë ky “terroristi i kërkuar”?, pyeta veten.

Rëndësia dhe madhësia e angazhimit të tyre në ceremonitë përkujtimore është sepse humbjet e luftëtarëve dhe civilëve shpesh pretendohen nga partitë në pushtet dhe instrumentalizohen në narrativet kombëtare: vdekjet heroike, dëshmorët, mbrojtësit e kombit, engjëjt e pafajshëm, e kështu me radhë. Individët të cilët humbën jetën dhe komunitetet e tyre të prekura mbeten të padukshëm. Shpesh, pretendimi intensifikon dhimbjen dhe zemërimin. Po kështu, përshtypja se vdekja ishte në fund të fundit ‘e pakuptimtë’ kur asgjë nuk fitohet, asgjë nuk ka ndryshuar, por loja e humbur nga ana e qytetarëve thjesht vazhdon.

2.16. Përshtypje nga Ceremonia e Përbashkët Përkujtimore e vitit të kaluar¹⁸

18. <https://cfpeace.org/wp-content/uploads/2024/02/8-1187x1536.png>

Duke u bashkuar në zi dhe në veprimin kundër luftës, komunitetet ri-kërkojnë të dashurit e tyre, ri-kërkojnë fuqinë e narrativeve të tyre individuale dhe kolektive dhe dalin nga trauma e pafuqisë dhe të qenët në mëshirën e ngjarjeve. Duke paraqitur një mënyrë alternative për të përkujtuar të dashurit e tyre, ata ofrojnë një mënyrë alternative për të kuptuar të kaluarën dhe të tashmen dhe vizualizimin e së ardhmes. Duke krijuar narrative alternative, ata krijojnë forma të reja të kulturës së kujtesës. Duke qenë familjet e “të rënëve” ata u japin këtyre ngjarjeve dhe veprimeve legjitimitet dhe autenticitet të madh. Nëse dikush, fëmija i të cilit u vra nga “armiku”, mund të bëjë një hap drejt “të tjerëve”, a nuk mundet edhe dikush tjetër?

Kuptohet si një zgjedhje binare: ose je me ne ose me ta. Sot jemi të gjithë në të njëjtën anë: në anën e njerëzimit.

Rima Jawabra Khatib

Të ndash dhimbjen e humbjes, por të jetosh në dy botë krejtësisht të ndryshme në të njëjtin vend, ilustron padrejtësitë më mirë se çdo gjë tjetër, dhe t'i bësh të dukshme këto pabarazi është në vetvete një hap i rëndësishëm për respekt, besim dhe ndryshim. Njohja e aspekteve të përbashkëta të padrejtësisë dhe dhimbjes që vijnë nga konflikti i armatosur, duke pranuar gjithashtu padrejtësitë e rënda të vuajtura nga popullata palestineze, mund të kontribuojë në humbjen, dialogun, pajtimin dhe paqen (PCFF) - në këtë kolektiv të vogël, si dhe në ato më të mëdhatë përkatëse.

CfP dhe PCFF bëjnë punë revolucionare në aktivizmin e kujtesës, duke sfiduar politikën e kujtesës të ndërtuar për të mbetur në spirale dhune dhe hakmarrjeje. Ata e vënë veten në rrezik në ballë të aktivizmit jo të dhunshëm, paqësor, tregojnë dobësi dhe personifikojnë shpresën. Në ceremoni manifestojnë të pamundurën. Dhimbja e pabesueshme e humbjes përqafohet dhe përballet me - të paimagjinueshmen? – përqaftimin e solidaritetit dhe ndjeshmërisë nga ‘tjetri, armiku’. Ceremonitë vërtetojnë se lufta është me të vërtetë një zgjedhje, jo një fat, dhe se, mbi të gjitha: “Vdekja është e paanshme dhe lufta është e verbër” (Yonatan Zeigen). Puna e palodhur dhe elasticiteti i kaq shumë familjeve dhe aktivistëve në PCFF-së dhe CfP-së i bëjnë ata një model të ndritshëm se si paqja e jo e dhunshme dhe aktivizmi i kujtesës mund të ndërtojnë ura mbi humnerat më të thella dhe më të frikshme që po përjeton kjo botë.

Ne jemi këtu dhe nuk do të shkojmë askund. Ky është një premtim, nuk është kërcënim [...] Dhe zgjidhja? Liri, drejtësi dhe barazi.

2.17. Artistët Samira dhe Neta duke kënduar dhe performuar poezi në hebraisht dhe arabisht, përfshirë citimin e shkrimeve të shenjta dhe lutjeve hebraike dhe myslimane që dënojnë dhunën.

Burimet

<https://www.timesofisrael.com/amid-war-israeli-and-palestinian-peace-activists-take-annual-joint-memorial-online/>

<https://www.theparentscircle.org/en/homepage-en/>

<https://cfpeace.org/>

<https://www.ziviler-friedensdienst.org/de/aktuelles/nahost-gemeinsam-fuer-den-frieden>

Gutman, Yifat and Jenny Wüstenberg (2022). Challenging the meaning of the past from below: A typology for comparative research on memory activists. *Memory Studies*, 15(5), 1070-1086. <https://doi.org/10.1177/17506980211044696>

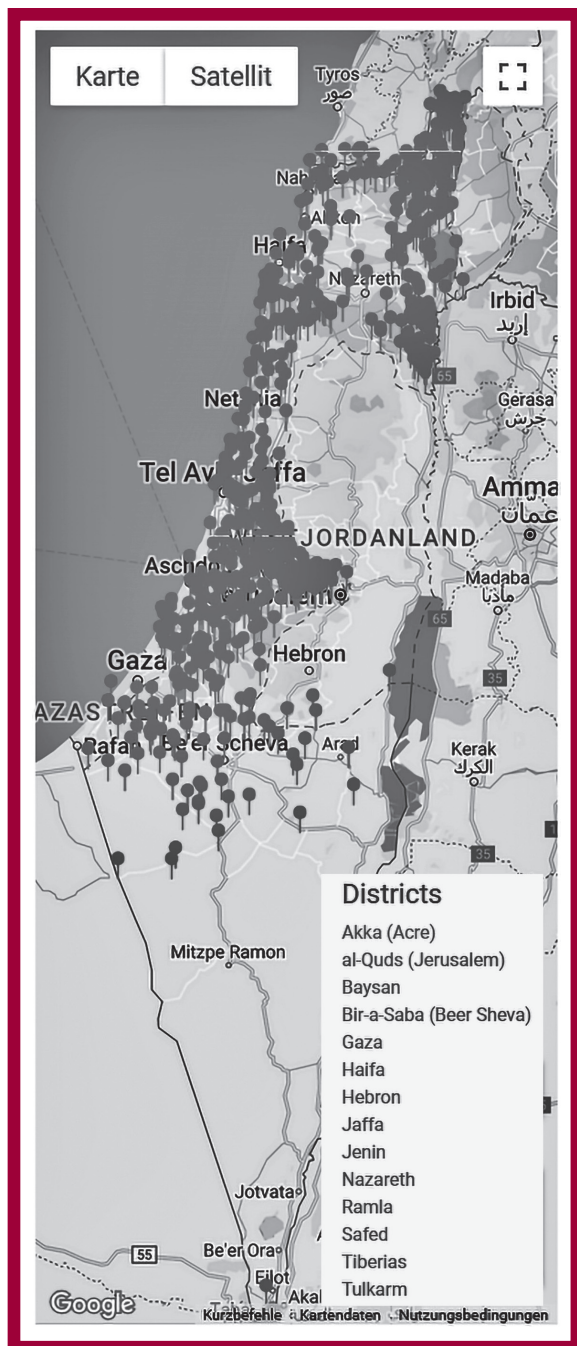
NËSE MURET DO TË FLISNIN

HARTA DHE MURALE KUJTIMESH

Nëna ime është mësuese e historisë. Kështu që, vizitat në vendet historike gjatë fundjavave dhe pushimeve ishin më shumë normë sesa përjashtim. Dhe një ndër frazat e saj më të shpeshta ishte: “Nëse këto mure do të mund të flisnin... çfarë do të thoshin? Çfarë kanë dëshmuar ato? Historitë e kujt do t’i tregonin?” Me siguri, ato nuk do të flisnin ekskluzivisht për betejat e mëdha “legjendare” dhe të ashtuquajturit heronj, por për njerëzit e zakonshëm, për ankesat dhe kërkimet e tyre përgjatë historisë sonë njerëzore.

Palestina

Muret e pakta që kanë mbetur në Al-lydd/Lod, Hawsha apo Al-Araqib të Palestinës, ndoshta do të rrëfejnë jetën e ish banorëve të tyre. Si luanin fëmijët brenda mureve të tyre, si i shikonin të moshuarit me një filxhan çaji, kur të qarat e foshnjave të porsalindura mbushnin muret e tyre natën apo kur dikush merrte frymën e fundit në këtë shtëpi, të tyren. Nëse do të mundeshin, ata po ashtu do të tregonin storjen e heshtjes shurdhuese brenda tyre pas masakrave, plaçkitjeve dhe dëbimeve.

Por ata nuk mund të flasin. Asnjë memorial, pllakë apo ngjare nuk përkujton njerëzit dhe shtëpitë e tyre. Megjithatë, OJQ-ja izraelite Zochrot bën pikërisht këtë. Ata ofrojnë “turne me guidë nëpër vendet palestineze që janë boshatisur nga rezidentët e saj dhe janë shkatërruar gjatë Nakba-s” (Zochrot). Turnet mbahen në gjuhën hebraike për izraelitët hebrej. Fokusi i Zochrot-it në këtë grup të targetuar buron nga “përgjegjësia e tij praktike dhe morale për eksodin palestinez dhe pozicionin e tij të privilegjuar të pushtetit në regjimin aktual” (Zochrot). Por, po ashtu për të stimuluar ndryshimin politik, social dhe kulturor prej poshtë.

Në këtë formë të aktivizmit përkujtimor, Zochrot sfidon kujtesën politike në pushtet dhe narrativin nacional të Izraelit në një mënyrë shumë praktike, duke hedhur dritë mbi të kaluarën e harruar dhe të ndaluar me forcë – asnjëra prej të cilave nuk është shënuar apo përkujtuar në vendin e përmendur. Duke mbledhur dhe prezantuar prova qasja e të cilave është e kufizuar, ata konsolidojnë dhe legjitimojnë kundër-narrativin. Kjo qasje ofron një hapësirë më të sigurt për atë të cilët perceptohen si anëtarë të grupit “të fuqishëm, shtypës, e kështu me radhë”, ndërkohë që i shtyn me vendosmëri pjesëmarrësit nga zona e tyre e rehatisë. Zochrot krijon dhe drejton një përvojë kolektive të shprehjes së pyetjeve, pikëllimit, zemërimit, habisë dhe rezistencës.

Për më tepër, Zochrot zgjeron qasjen e kufizuar dhe “dukshmërinë” e përvojave personale të Nakba-s dhe shumë materialeve tre-gjuhësh si dhe një hartë interaktive të Nakba-s. Duke vizituar vendet, duke u dhënë zë njerëzve dhe mureve të heshtura, palestinezit “tjetër” bëhet një njeri, një individ, për t’u ndjerë dhe identifikuar. Tejkallimi i ndarjes mes ‘atyre dhe neve’ është hapi i parë drejt mirëkuptimit, pajtimit, aktivizmit dhe paqes.

3.1. Hartë digjitale e vendeve që tregojnë historitë e Nakba-së.²

1. Nakba, që do të thotë “katastrofë” në arabisht, i referohet zhvendosjes masive dhe shpronësimit të palestinezëve gjatë luftës arabo-izraelite të vitit 1948 (<https://www.un.org/unispal/about-the-nakba/>)
2. https://www.zochrot.org/villages/nakba_map/en?Nakba_Map

Irlanda Veriore

3.2. “E diela e përgjakshme. Një grup burrash, të udhëhequr nga një klerik lokal, mbajnë trupin e Jackie Duddy, fataliteti i parë i ditës.”³

Disa mure jo vetëm që kanë vendosur të rrëfejnë historinë, por edhe të paraqesin kujtimet si në prezantim me slajde. Arti i rrugës në murale ka qenë një zgjedhje e popullarizuar për të përkujtuar momentet historike dhe njerëzit nëpër gjithë botën. Qoftë për të përkujtuar idhujt, si Nelson Mandela, apo për të kujtuar viktimat e padrejtësive, si George Floyd. Madje, disa artistë që vazhdojnë ta stimulojnë “shoqërinë” për të vënë në dyshim realitetin politik, kulturor dhe social në një mënyrë aq kreative, arrijnë famë botërore, si Banksy. Fotografitë mund të flasin kur fjalët dështojnë, një fotografi mund t’u flasë miliona njerëzve në gjuhë të ndryshme amtare, atyre që janë analfabetë apo që kanë vështirësi në lexim. Fotografitë mund të mbajnë emocione dhe kuptime përtej brezave dhe prejardhjeve. Pra, veçanërisht kur bëhet fjalë për histori të ndjeshme dhe emocionuese, muralet mund të tregojnë një storje më të thellë se sa që mund të tregojë ndonjëherë një pllakë përkujtimore.

Një shembull i mirë është e ashtuquajtura “Galeria e popullit” në Derry-Londonderry në Irlandën Veriore. Këto 12 murale nga “The Bogside Artists” (Artistët e Bogside), që po ashtu ofrojnë turne nëpër muralet, janë të famshme për përkujtimin e kohërave të ashtuquajtura ‘Troubles’ (trazira), konflikti i dhunshëm i Irlandës Veriore. Të përshkruara si “dokument njerëzor”, murali flet për luftën e njerëzve për drejtësi, liri dhe të drejta demokratike (Discover NI). Bogside, një lagje me shumicë katolike ka përjetuar traumën e vet kolektive gjatë ‘Battle of Bogside’ (Betejës së Bogside-it), ditëve të trazirave gjatë të cilave u vendos Armata Britanike. Derry ishte ambient edhe i “Së dielës së përgjakshme”, e përkujtuar në këngën e U2 me të njëjtin emër, një masakrim i civilëve nga ana e Armatës Britanike që përshkallëzoi konfliktin e Irlandës Veriore.

Muralet e Bogside/Galeria e Popullit kanë për qëllim të mbajnë ndërtesat dhe njerëzit gjallë, ndërsa bota ka ecur përpara pas Good Friday Agreement (Marrëveshjes së të Premtes së Mirë), që i dha fund shumicës së betejave të dhunshme në Irlandën Veriore. Ata kanë kapur momente dhe njerëz reprezentativë për t’iu kundërvënë harresës dhe injorimit të kujtimeve të luftës dhe për të krijuar një kulturë kujtese. Muralet paraqesin viktimat, luftëtarë, aktivistë dhe familjet e tyre, kujtojnë demonstratat, dhunën dhe paqen, si dhe jetën e përditshme gjatë trazirave (The Troubles).

3. <https://traveladdicts.net/wp-content/uploads/2013/11/Derry-Northern-Ireland-mural-Bloody-Sunday.jpg.webp>

3.3. “14 vjeçarja Annette McGavigan e vrrarë gjatë një shkëmbim zjarri afër shtëpisë së saj në shtator të vitit 1971. Ajo ishte viktimja e 100-të dhe përfaqëson 3.000 njerëzit që vdiqën gjatë Trazirave (The Troubles)”⁴

Gjermani

Në Gjermani, në vend të mureve “flasin” disa gurë trotuari – sepse aktivistët gjerman të kujtesës e morën tekstualisht idenë e “ecjes me pengesa mbi historinë”. Ata filluan të vendosin të ashtuquajtur “gurë pengues” në trotuare për të përkujtuar familjet dhe individët që vuajtën padrejtësi të rënda, si dëbimet, burgosjet dhe vrasjet gjatë diktaturës naziste. Sipas shkrimit të Talmudit⁵, një person harrohet kur të harrohet emri i tij. Që të mos ndodhë kjo, janë vendosur mijëra gurë pengues në gjithë Gjermaninë dhe Evropën.

Ato janë një pamje e shpeshtë dhe e normalizuar që të tërheq syri në rrugët e Gjermanisë – unë jam ndalur, kam lexuar dhe përkujtuar shumë herë kur “jam penguar” në ndonjërin nga këta gurë dhe kam mësuar për tmerrin që ka ndodhur në këtë shtëpi, në këtë rrugë, jo shumë kohë më parë. Sigurisht, se ato nuk të bëjnë që të rrëzohesh, por funksionojnë më tepër për të tërhequr syrin sesa si kurthe këmbësh. Megjithatë, jo të gjithë e miratojnë këtë ide. Disa përfaqësues të komunitetit hebre, për shembull në Munihi, kanë kritikuar popullin hebre dhe historitë që janë “shkelur” dhe kritikuan se përkujtimi në rrugë ishte mungesë respekti në krahasim me mënyrat më tradicionale, si pllakat nëpër shtëpitë. Megjithatë, njerëz të tjerë, prej shumë komuniteteve dhe familjeve që kanë qenë të prekura, kanë miratuar dhe promovuar idenë. Për shembull, shumë shkolla inkurajojnë studentët e tyre që të shikojnë me kujdes lagjen, të hulumtojnë dhe prezantojnë storjet e atyre që mund të ishin fqinjët e tyre, në një kohë që mund të ishte realiteti i tyre po ashtu.

Në shikim të parë, këto aktivistë të kujtesës janë në një linjë me politikën dhe kulturën e kujtesës që e paraqesin Holokaustin si kujtesë thelbësore dhe pikë të ri-shpikjes së kombit gjerman. Megjithatë, një reflektim më i gjerë shoqëror, persekutimi i autorëve dhe krijimi i përgjegjësisë dhe llogaridhënies kolektive në Republikën Federale të Gjermanisë/Gjermaninë Perëndimore u shkaktua vetëm nga protestat e të rinjve dhe aktivizmi i viteve të 60-ta dhe të 70-ta të shekullit XX. Kështu që, Stolpersteine përfaqëson nocionin e përhapjes së kujtimeve dhe përgjegjësisë nga simbolika e shtetit tek individ, çdoherë dhe

4. https://hopsskipsandjumps.com/wp-content/uploads/2020/10/DSC_7318-1536x1024.jpg

5. Talmud është një nga shkrimet e shenjta më të rëndësishme në Judaizëm dhe konsiderohet gjithashtu një nga “shtyllat e Judaizmit”. Në kuptimin më të thjeshtë, ai diskuton ligjin dhe mësimin hebre.
<https://www.talmud.de/tlmd/was-ist-der-talmud/>

kudo. Duke ekspozuar dhe kundërshtuar amnezinë kolektive të grupeve të ndryshme të viktimave dhe të të mbijetuarve, aktivistët e kujtesës po ashtu kundërshtojnë politikën e kujtesës si vulosjen e Holokaustit si një ngjarje të izoluar në të kaluarën, pa adresuar vazhdimësitë dhe pasojat. Stolpersteine provokon një gjendje subtile “ndalu dhe mendo” dhe harton kujtimet e tiranisë në jetën tonë të përditshme.

3.4. Stolpersteine duke përkujtuar viktimat që jetonin në ndërtesën e cila sot është galeria e artit “Kunstpavillon” në Kopshtin e Vjetër Botanik të Munihut. Foto private, K. Schmitz.

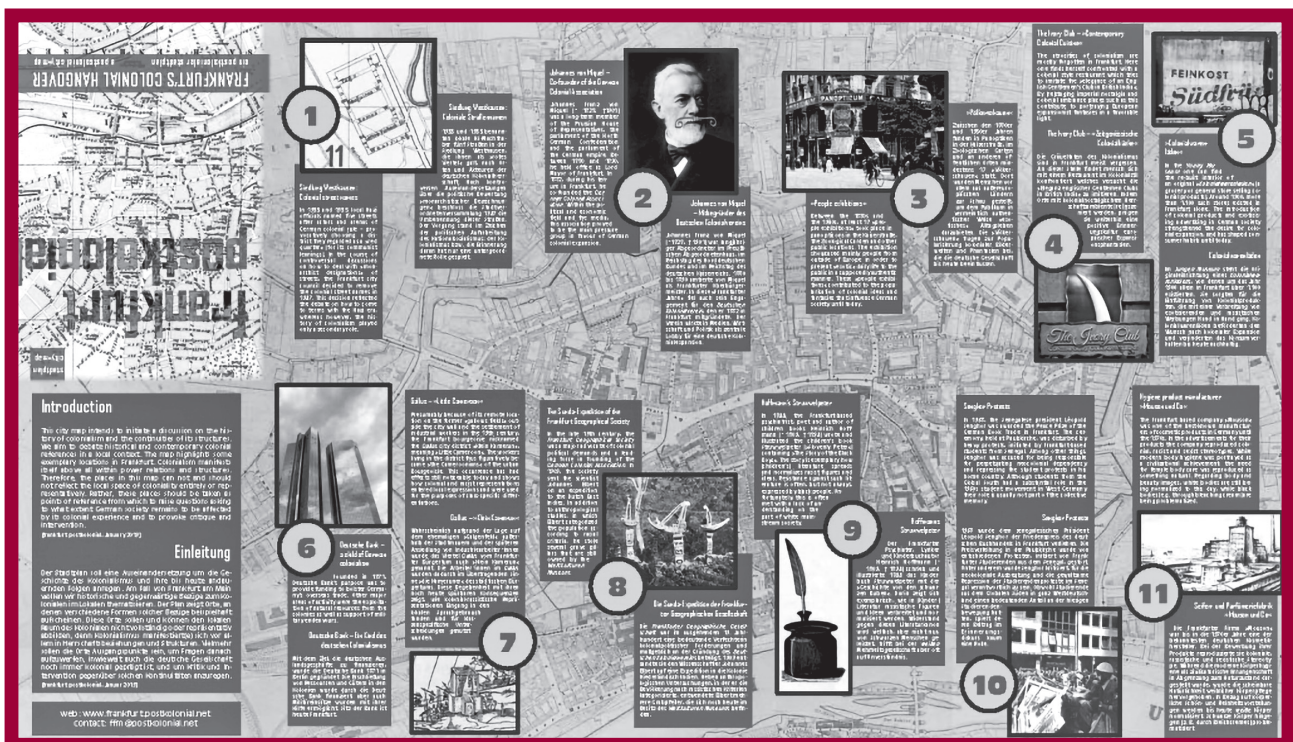
Në fakt, edhe Gjermania, e ashtuquajtura Kampione Botërore e Kulturës së Kujtesës, ka pasur një amnezi kolektive plotësisht të suksesshme, një pikë të verbër në kulturën e saj të kujtesës dhe hartën mendore përkujtimore: e kaluara koloniale dhe mizoritë e Gjermanisë. Mezi e mbaj mend atë si temë në lëndën e historisë në shkollë dhe kam mësuar për atë vetëm përmes nënës sime, mësuese a apasionuar e historisë, dhe në universitet. Më kujtohet një nocion kolektiv se “Britania, Franca dhe Belgjika ishin më të këqija dhe Perandoria Gjermane i humbi kolonitë shpejt pas Luftës së Parë Botërore, kështu që kjo nuk është me rëndësi”. Falë aktivistëve dhe politikanëve namibianë që avokuan dhe paditën, negociatat bilaterale për kompensim dhe riparimin e artefakteve kulturore çuan në njohjen zyrtare të gjenocidit – megjithatë vetëm në vitin 2021.

Ushtarët kolonial gjermanë kryen gjenocidin e parë të shekullit XX kur zhvilluan një luftë të asgjësimit gjatë viteve 1904-1905 kundër herero dhe nama, komuniteteve lokale që jetojnë në Namibinë e sotme. Pasi që grupet lokale u rebeluan kundër shkeljes së të drejtave të njeriut dhe eksploatimeve kolonialiste, ushtarët vranë afërsisht 100.000 njerëz në kampet e përqendrimit dhe kryen ekzekutime edhe kur përndiqnin familjet në shkretëtirë që të vdesin nga etja, nxehtësia dhe uria. Pavarësisht “humbjes së kolonive të saj”, Gjermania si çdo shtet tjetër evropian, ka vazhduar të përfitojë nga eksploatimi i kolonive – deri më sot Veriu Global (Global North) ka ndërtuar pasurinë e tij mbi eksploatimin e popujve dhe burimeve natyrore nga Jugu Global (Global South).

Kjo e kaluar koloniale që ka prekur thellësisht të tashmen, ka lënë gjurmët e veta. Megjithatë, pavarësisht emërimit të rrugëve, shenjave të dyqaneve dhe mureve të shtëpive të dekoruara në mënyrë ekzotike, ato kanë mbetur të padukshme dhe të padëgjua. Posaçërisht në qytete që kanë qenë ekonomikisht të pasura dhe të rëndësishme, emrat e rrugëve që “nderojnë” grabitqarët kolonialë apo emrat e theksuara të kolonive, bizneset që ende mbajnë emrat e epokës kolonialiste, përfshirë edhe përshkrime raciste të njerëzve me ngjyrë dhe ndërtesa të dekoruara me kafshë ekzotike dhe arti stereotipizues dhe përçmues, gjenden kudo – si për shembull në Hamburg, Berlin apo Frankfurt mbi Majnë. Njëkohësisht, kultura dhe përfaqësuesit e popujve afro-gjermanë që kanë jetuar në Gjermani për më shumë se 100 vjet, janë bërë me përpikëri të padukshëm dhe të harruar. Rrjedhimisht, politika gjermane e kujtesës ka heshtur krimet dhe kujtimet, të cilat për këtë arsye nuk gjetën asnjë rrugë në kulturën racore të kujtesës selektive të atyre të “denjëve” për t’u kujtuar.

Për të zbuluar pikat e verbra dhe për t'i dhënë formë ndryshimit të kulturës dhe politikës së kujtesës përmes aktivizmit të kujtesës nga rrënja, historitë e plota që janë mbajtur të padëgjura brenda mureve dhe rrugëve më në fund duhet të shihen dhe dëgjohen. Njerëzit që jetojnë dhe punojnë në këto qytete dhe shtëpi zakonisht nuk kanë vënë në dyshim adresën e tyre ose emrin e dyqanit të farmacistit. Sigurisht, ata nuk kanë mësuar për historianët, poetët dhe aktivistët afro-gjermanë që kanë kontribuar në kulturën, ekonominë, arsimin, artin dhe shoqërinë gjermane për më shumë se një shekull, si Audre Lorde. Për të ndryshuar të gjitha këto, aktivistët e kujtesës kanë krijuar turne falas në këmbë nëpër qytet, të quajtur “turne dekolonizuese” ose “turne postkoloniale” që kujtojnë turnetë e Zochrot në fillim të artikullit. Banorët dhe turistët përjetojnë një të kaluar dhe të tashme të fshehur, një rrëfim alternativ të vendeve dhe një kundër-perspektivë sfiduese mbi atë që u është thënë dhe perceptuar deri tani.

Pra, në rast se mendoni të vizitoni Gjermaninë gjatë pushimeve tuaja apo nëse vizitoni familjen atje, shikojeni më afër Stolpersteine dhe merrni një rrugë tjetër në një turne dekolonizuese – e vërteta është

3.5. Një hartë e turnit me guidë të qytetit të Frankfurtit Postkolonial.⁶

Burimet

<https://www.zochrot.org>

<https://discovernorthernireland.com/things-to-do/the-peoples-gallery-of-murals-p691021>

<https://www.bpb.de/kurz-knapp/hintergrund-aktuell/335257/voelkermord-an-herero-und-nama-abkommen-zwischen-deutschland-und-namibia/>

https://UASRRK9HWMVR52DBXoL9GWKEAAYASAAGJ1CFD_BWE

<https://frankfurt.postkolonial.net/stadtrundgang/>

<http://www.hamburg-postkolonial.de/stadtrundgaenge.html>

<https://www.schiffahrtsmuseum-flensburg.de/de/vermittlung/stadtrundgaenge/postkolonialer-stadtrundgang.html>

6. https://frankfurt.postkolonial.net/wp-content/uploads/2023/02/frankfurt.postkolonial_karte_stadtrundgang_4.1_web_Seite_1-1024x578-1.png

MEMORIALET E KONTESTUARA - KUJTESA TË KONTESTUARA

Roli i memorialeve

Një ndër pikat referuese të Parisit që duhet parë patjetër është Harku i Triumfit, i vendosur në avenynë historike Champs-Élysées. Ai është i pozicionuar në një kodër të vogël dhe ofron një pamje unike të monumenteve dhe horizontit të qytetit. Një monument i preferuar në mesin e turistëve, ai gjithashtu frymëzoi monumente të ngjashme në të gjithë Evropën. Ndërtimi i Harkut të Triumfit filloi në kohën e Napoleonit të Parë në vitin 1806, u ringjall nga Mbreti Louis XVII në vitin 1823 dhe vazhdoi në kohën e Charles-it X si akt nderimi për fitoret ushtarake franceze. Ai u bë pikë grumbullimi publik gjatë protestave revolucionare kundër monarkisë. I përfunduar në vitin 1836 në kohën e Louis-Philippe-it të Parë, në monument u gdhendën betejat kyçe, të bëmat ushtarake dhe emrat e gjeneralëve. Deri në fund të shekullit XIX, u shtuan më shumë emra, pasi familjet aristokrate kërkonin të nderonin sakrificat dhe veprimet heroike të të parëve të tyre.

Më kujtohet kur i lexoja emrat në harkun, duke kërrusur qafën derisa ndjeva se po më merren mendtë, duke imagjinuar jetën pas atyre emrave – sa vjeçarë ishin, çfarë menduan para se të vdisnin dhe si do të ishte jeta e tyre pa luftë. Më bëri të ndjehem thellësisht falënderuese që jam rritur në frymën e Bashkimit Evropian dhe miqësisë gjermano-franceze, të karakterizuar me programe shkëmbimi dhe udhëtime shkollore, pavarësisht dhimbjes së tri luftërave të mëdha. Ndonëse kalimi i kufirit për djathë dhe kropa duket i zakonshëm, unë nuk mundem të harroj asnjëherë se sa gjak është derdhur mbi këto kufij.

4.1. L'Arc de Triomphe në Paris

Lufta e Parë Botërore traumatike mori mbi 18 milionë jetë, në mesin e tyre afër 1.400.000 ushtarë francezë. Pas Traktatit të Versajës, nën Harkun u mbajt një paradë fitoreje, por një natë më parë, familjet e pikëlluara u mblodhën atje për të nderuar me lule të dashurit e tyre të rënë. Një fitore e zymtë. Monumenti, një cenotaf, mban mbishkrimin: “Të vdekurve për atdheun 1914-1918”.

Që nga 11 nëntori 1920, në Harkun e Triumfit është vendosur Varri i Ushtarit të Panjohur. Shumë ushtarë mbetën të paidentifikuar, duke lënë mijëra familje pa epilog për fatin e viktimave. Në vitin 1920, qindra mijëra vajtuan së bashku si një familje simbolike gjatë kortezhit të varrimit të ushtarit. Më 1923 u shtua Flaka e Kujtimit. Edhe sot e kësaj dite, flaka rindizet në orën 18:30 nga veteranët, duke nderuar çdo ditë të rënë. Të dy memorialet ishin ide të drejtuara nga publiku, jo vetëm vendime të qeverisë. Ato mund të shihen si një shtesë interesante, në mos si “ri-pretendim” i harkut madhështor të mbretërve dhe aristokratëve.

4.2. Mbishkrim: Varri për ushtarin e panjohur. Atyre që dhanë jetën për atdhe. 1914-1918.¹

Kujtesa përfshin më shumë se vetëm fakte dhe histori; ajo zhytet thellë në kuptim, kulturë dhe psikologji. Memorialet ndërlidhin individët dhe kujtesën kolektive derisa abstraktojnë kujtesën individuale me atë kolektive. Memorialet janë si shënime ngjitëse që thonë: Mos e harro këtë! dhe synoni të luftoni harresën duke forcuar kujtimet në një formë fizike që bëhet e pashmangshme. Prandaj, ata luajnë një rol të fuqishëm në politikën e kujtesës, kulturën dhe aktivizmin. Memorialet ofrojnë një përfaqësim të prekshëm të ideve, viktimave, lëvizjeve dhe heronjve në forma dhe stile të ndryshme.

Memorialet janë objekte të artit dhe shprehjes së lashtë humane. Për shembull, vizatimet në shpella janë shprehje artistike e asaj që ata njerëz kanë dashur të mbajnë mend dhe me çfarë donin të mbaheshin mend. Memorialet mund të eksplorojnë tema të mungesës dhe prezencës, p.sh mungesa e emrave dhe fytyrës specifike në Varrin e Ushtarit të Panjohur, të jenë të përhershëm ose të përkohshëm. Për shembull, pas vdekjes së tij tragjike kishte memorial të përkohshëm për Toshe Proeskin, i cili më vonë u shndërrua në një muze dhe kishë të vogël të përhershme në Krusheve. Rrjedhimisht, memorialet janë artefakte kulturore të krijuara për t'i dhënë formë dhe për të “formësuar një të kaluar të caktuar” (Metz 2016:288).

Megjithatë, kur e bëjnë këtë, ata janë të kufizuar në grupin e tropeve që supozohet të transmetojnë, p.sh. trauma, trishtimi, nacionalizmi, dhuna, militantizmi, etj. Metz argumenton se në fakt, funksioni parësor, megjithëse jo vetëm, i memorialeve nuk është të mësojnë faktet historike, por të transmetojnë një afekt, një emocion dhe ta aktivizojnë atë (289). Kjo do të thotë që memorialet mbajnë kode që njerëzit që janë socializuar dhe edukuar sipas një narrative specifike do të jenë në gjendje t'i deshifrojnë në përputhje me rrethanat dhe të ndiejnë ndikimin më fort se të tjerët që nuk i kanë bërë. Memorialet jo vetëm që mësojnë një fakt apo histori, por gjithashtu përcjellin kuptim dhe emocion.

Në këtë mënyrë, memorialet nuk kapin thjeshtë një kujtesë, ata mishërojnë një interpretim, një perspektivë specifike dhe një thjerrëz përmes së cilës ne shikojmë të kaluarën, të tashmen dhe të ardhmen. Kjo thjerrëz vepron si një filtër, duke formuar të kuptuarit tonë për atë që mbahet mend. Procesi i memorializimit përfshin përzgjedhjen, përjashtimin dhe theksimin, duke privilegjuar disa kujtime mbi të tjerat, ndërkohë që i bën shumë të padukshme dhe të harruara. Kjo është problematike, pasi historia është në thelb pluraliste dhe perspektivat mbi ngjarjet dhe individët evoluojnë me çdo brez. Rrjedhimisht, kodimi i memorialeve në procesin e memorializimit, në thelb “ngrirja” e një kujtese, “ndërpret funksionimin e memorialeve si enë fleksibile për kujtesën fluide” (289).

1. <https://www.paris-arc-de-triomphe.fr/en/discover/the-unknown-soldier>

Derisa kujtesa, historia dhe identiteti janë dinamike, memorialet shpesh duken të fiksuara në kohë dhe formë, duke dështuar të reflektojnë një narrativë në zhvillim. Ato mund të përqafojnë apo t'i rezistojnë dinamizimit të kujtesës. Dhe si simbole të tilla identiteti, memorialet mund të bëhen objektiva të kujtimeve të kontestuara, duke shkaktuar shpesh kujtime të dhimbshme. Shumë prej tyre “shkatërrohen ose përvetësohen në momentet e trazirave politike” (291), duke shërbyer si vende për formimin e identitetit dhe diskursin politik. Kjo çështje është veçanërisht e rëndësishme në kontekstin e shtet - kombeve sepse.

“puna simbolike e krijimit të identiteteve në shtet-kombet e sapoformuara shpesh përfshin njëfarë përkufizimi të Vetes kolektive kundër një Tjetri; duke ndarë lidhjet historike, traditat kulturore dhe kufijtë e përbashkët, shtet-kombet fqinje e luajnë natyrshëm këtë rol, veçanërisht gjatë kohës së paqëndrueshmërisë dhe konkurrencës” (Kian-Woon & Waterson 329), duke çuar në “mosmarrëveshje të lidhura me kujtesën” (i njëjti burim).

Sfidimi i Amnezisë Kolektive Japoneze – Statujat e Grave të Rehatimit

[Paralajmërim për lexuesit: artikulli vijues flet në mënyrë eksplicite për dhunën dhe torturën e seksualizuar.]

Nuk mund të rrish i heshtur kur ke vuajtur atë nëpër të cilën kanë kaluar ato

Virginia Suarez, avokate e të drejtave të njeriut në Filipine që përfaqëson ‘gratë e rehatimit’ të mbijetuara

“Shpresojmë të marrim drejtësinë përpara se të vdesim,” thotë Maria Quilantang (Guinto & Simonette 2023). Filipinasja e cila ka pothuajse 90 vjet është një udhëheqëse e grupit lokal “Malaya Lolas” ose “Free Mothers”. “Gratë e rehatimit” është eufemizmi mizor i përdorur nga Ushtria Perandorake Japoneze gjatë Luftës së Dytë Botërore për 200,000 vajzat dhe gratë që ata rrëmbyen, trafikuan dhe i detyruan të shërbejnë si skllave seksi në bordello ushtarake. Shumica e viktimave ishin nga Koreja e Jugut, por të tjerët vinin nga Filipinet, Tajvani, Kina dhe Indonezia. Ky ishte një sistem i sponsorizuar nga shteti, me rekrutuesit që trafikonin kryesisht të mitura në “stacione të rehatimit” të vendosura për ushtarët e tyre në të gjithë Perandorinë dhe kolonitë e saj, si Shanghai.

Duke ndërthurur shprehjet kulturore, grupi Maya Lolas është mbledhur prej dekadash, shpesh jetojnë me njëra-tjetrën, ngushellojnë njëra-tjetrën dhe kanë kënduar këngët e tyre për të thënë të vërtetën dhe për të kërkuar drejtësi. Teksa këndojnë, ato tregojnë se si u morën nga shtëpitë e tyre në adoleshencë të hershme; Maria ishte vetëm tetë vjeç kur u tërhoq zvarrë nëpër rrugë në një fushë orizi dhe u burgos në një “shtëpi të kuqe gjaku” (i njëjti burim). Të përdhunuara në grup, të torturuara, të mbajtura rob dhe të privuara nga ushqimi dhe uji, Maria kujton se burimi i tyre i vetëm i ujit të pijshëm ishte nga gjurmët e thella të buajve të ujit në baltën e fushave të orizit të mbushura me ujë shiu (i njëjti burim).

“Shumë prej tyre u vranë apo vranë veten. Ato të cilat mbijetuan dhe u kthyen në shtëpi nuk i kanë ndarë storjet e tyre të horrorit për dekada, nga frika mos stigmatizoheshin.”

(Allen 2015)

“Gratë e rehatimit” që mbijetuan, u privuan nga fëmijëria e tyre, edukimi, ardhmëria dhe lumturia. Ato u përballën me diskriminim nga familjet e tyre dhe komuniteti dhe shpesh e kishin të ndaluar të flisnin për përvojat e tyre, të shoqëruara me mungesë të mbështetjes psikologjike për të diskutuar traumat e tyre. Megjithatë, heshtja shtoi dhe riprodhoi si padrejtësinë e kryer ndaj tyre, ashtu edhe traumën. Sot dhuna seksuale njihet si një armë lufte dhe torture. Megjithatë, si atëherë ashtu edhe tani, ajo mbetet një nga format e pakta ekstreme të dhunës dhe shkeljeve të të drejtave të njeriut, ku viktimat ose e mbijetuara shpesh mbahet për përgjegjëse kolektive për shkak të normave dhe koncepteve të gabuara patriarkale. Për më tepër, vetëm viktimat ushtarake – kryesisht meshkuj – konsideroheshin viktimat të vërteta të luftës dhe u përkujtuan në monumente si Harku i Triumfit, derisa viktimat civile morën më shumë mirënjohje gradualisht.

Në këtë mënyrë, thyerja e heshtjes së detyruar është një akt trimërie të pamasë për viktimat femra dhe të mbijetuarat e dhunës seksuale. Aq më tepër, gjyset përballen në mënyrë shtesë me neglizhencë dhe heshtje si gra të moshuara. Ishte gushti i vitit 1991 kur Kim Hak-soon nga Koreja e Jugut u bë gruaja e parë që thyen mbi 50 vjet heshtje duke dëshmuar për përvojat e saj si skllave seksuale për ushtrinë japoneze. Dëshmia e saj hapi rrugën për të mbijetuarat në të gjithë Azinë që të fillonin të ndajnë historitë e tyre (Allen 2015). Që atëherë, të mbijetuarat dhe aleatët e tyre kanë qenë në udhëtimin e gjatë dhe të mundimshëm për të marrë njohje, respekt dhe dëshmipërbli, si dhe një kërkim-falje zyrtare për të gjitha krimet dhe shtrirjen e tyre të organizuar shtetërore nga Japonia. Në mënyrë problematike, vendet kanë hequr dorë nga pretendimet për korrigjime në traktatet e paqes me Japoninë pas luftës. Sot, gjykatat ndërkombëtare vetëm mund t'i nxisin qeveritë kombëtare që të kompensojnë dhe t'u kërkojnë falje qytetarëve të tyre.

Megjithatë, për më shumë se 80 vjet, kujtesa politike e Japonisë është karakterizuar nga amnezia kolektive dhe mohimi, i kufizuar jo vetëm në çështjen e skllavërisë seksuale apo qytetarëve të huaj. Ndërkaq, “gratë e para të rehatimit”, ishin vajza të rrëmbyera japoneze (Dudden 2022). Është dëshpëruese që, një nga argumentet e Japonisë është se, vajzat e mitura në gjithë territorin e okupuar dhe të kolonizuar kishin dalë vullnetare për të lidhur kontrata pune si prostituta, duke ngritur pyetje serioze morale, ligjore dhe logjike. Dudden sqaron se:

“mohimi i Japonisë vazhdon të sulmojë këtë histori dhe të etiketojë viktimat si “gënjeshtarë” apo “rrëmbyes të parave dhe shumicën e fakteve i kamuflon si “të rrejshme”, pavarësisht materialeve të bollshme akademike dhe juridike të rishikuara nga kolegët, si dhe dokumentacionit të publikuar nga qeveria që verifikon litaninë e tmerreve gjatë këtij episodi të turpshëm. “

Në vitin 1993, Japonia pranoi përfshirjen e ushtrisë së saj në krijimin dhe menaxhimin e të ashtuquajturave “stacione të rehatimit”, duke shprehur “kërkim falje dhe keqardhje të singertë” (Han & Griffiths 2017). Megjithatë, Japonia është aq e përkushtuar për ta mbajtur të mbyllur këtë kapitull të historisë, sa që çdo njohje të termit “skllavëria seksuale” nga vendet e tjera shpesh perceptohet si “anti-japoneze” dhe “pro-koreane”.

Të mbijetuarat dhe aleatët janë aktivë si aktivistë të kujtesës, duke treguar historinë e vërtetë dhe të plotë nga e cila vajzat dhe gratë ishin fshirë; për të theksuar, si në vendet e tyre ashtu edhe në Japoni. Ndërsa ende të marginalizuara në vende të tjera, të mbijetuarat e Koresë së Jugut dhe aktivistët e kujtesës arritën ta shtojnë çështjen në interesin publik kombëtar dhe ndërkombëtar, vendosën përkujtimin e “gruas së rehatimit” në kulturën dhe politikën e kujtesës dhe shkaktuan një mosmarrëveshje diplomatike të kujtesës midis Japonisë dhe Koresë së Veriut që kërkonte ndërmjetësim ndërkombëtar ndër vite.

Në vitin 2011, pas shumë dekadave të avokimit, një statujë që prezanton një “vajzë rehatimi” u shfaq para ambasadës japoneze në Seul. Është interesante që ajo ishte vetëm një gur përkujtimor për të shënuar ditën e 1000-të të protestave, pasi demonstratorët mblidheshin para ambasadës që nga viti 1992. Por, Ambasada e Japonisë reagoi me aq zemërim, sa që artistët vendosën të ngjiten në një nivel më lartë dhe krijuan një statujë të bukur dhe domethënëse të një vajze të vogël e cila vështroonte e heshtur dhe me mosbindje, simbolikisht Japoninë.

'Comfort women' statue explained

Girl

"The girl represents those who were forcefully and systematically sexually abused by the Japanese (during WWII)."

Hair

"We showed how these girls had their relationships (with family and friends) cut off against their will through the statue's cropped hair."

Face

"The face is of one who is angry about their treatment, but unafraid and with the will to resolve this issue."

Bird

"The bird is a symbol of peace, freedom and liberation. It connects those victims who 'returned to the sky' and the ones who are still left on the ground."

Empty Chair

"People can sit in the shoes of the victims and think 'what if it was me?', 'what if it was my family, my sister?'"

Shadow

"Despite the statue being a girl, its shadow is that of an old woman. It represents the hardship the victims had to suffer all this time."

Heels

"The heels are unattached to the ground, this represents the unstable lives of the victims, regarded as 'sluts' or 'prostitutes' and treated coldly by society."

Fists

"The clenched fists represent how the victims will no longer stay silent about Japan's war crimes and want to tell the truth."

Source: CNN interview

4.3. Shpjegimi i statujës "Gratë e ngushëllimit" në Seul.²

Zbulimi i kësaj statuje nxiti një konflikt diplomatik në rritje mes dy shteteve. Statujat që prezantojnë "gra dhe vajza të rehatimit" janë shndërruar në simbole të rëndësishme dhe pika grumbullimi për aktivistët dhe të mbijetuarat. Statuja në Seul ilustron rëndësinë e memorialëve në përkujtimin e ngjarjeve historike, edukimin e opinionit, nderimin e viktimave dhe kërkimit të drejtësisë. Dhe është e rëndësishme të theksohet se rrallëherë ka statuja të grave në radhë të parë. Një statujë e një vajze që shkakton një mosmarrëveshje diplomatike e ilustron atë se si memorialet përcjellin kuptime dhe emocione, duke bërë diplomatët të ndjehen të pasigurt, jo rehat, por kryesisht të ofenduar duke kaluar përmes asaj rruge çdo ditë.

Numri i statujave të tilla po rritet, pasi ato po ngrihen jo vetëm në ish-stacionet e rehatimit ose qendrat e aktivistëve, por edhe jashtë vendit, ku banojnë të mbijetuarat dhe komunitetet e diasporës, si dhe në vende ku vendasit dëshirojnë të përkujtojnë dhe edukojnë të tjerët për këto histori të heshtura të grave. Shembujt përfshijnë një statujë në Shanghai që paraqet një vajzë kineze dhe koreane të kapura dorë për dorë, dhe një tjetër në San Francisco që përshkruan një vajzë kineze, një filipinase dhe një koreane duke qëndruar së bashku.

2. http://i.cdn.turner.com/cnn/.e/interactive/html5-video-media/2017/01/12/South_Korea_comfort_woman_info-graphic_medium.png

4.4. Ish “gruaja e rehatimit” gjyshja Yong-soo Lee zgjat dorën për të prekur një pjesë të statujës Përkujtimore të Grave të Rehatimit, pasi ajo u zbulua në parkun e Sheshit të Shën Marisë në Chinatown në San Francisko, Kaliforni të premtën e 22 shtatorit 2017.³

3. <https://s.hdnux.com/photos/66/13/33/14202571/5/960xo.webp>

4.5. Buste bronzi të ish-sklaveve të seksit, apo “grave të rehatimit” për ushtarët japonezë në Luftën e Dytë Botërore, në strehimoren House of Sharing në Gwangju, Koreja e Jugut, 3 korrik, 2022.⁴

Që nga viti 2011, autoritetet e Koresë së Jugut kanë refuzuar kërkesat e Japonisë për të hequr statujën jashtë ambasadës. Po ashtu, qeveria e Gjermanisë ka refuzuar kërkesën e drejtpërdrejtë të kryeministrit të Japonisë drejtuar kancelarit, për të hequr një statujë. Vetëm Japonia ka kërkuar zyrtarisht heqjen e statujave që përfaqësojnë viktimat e saj të së kaluarës.

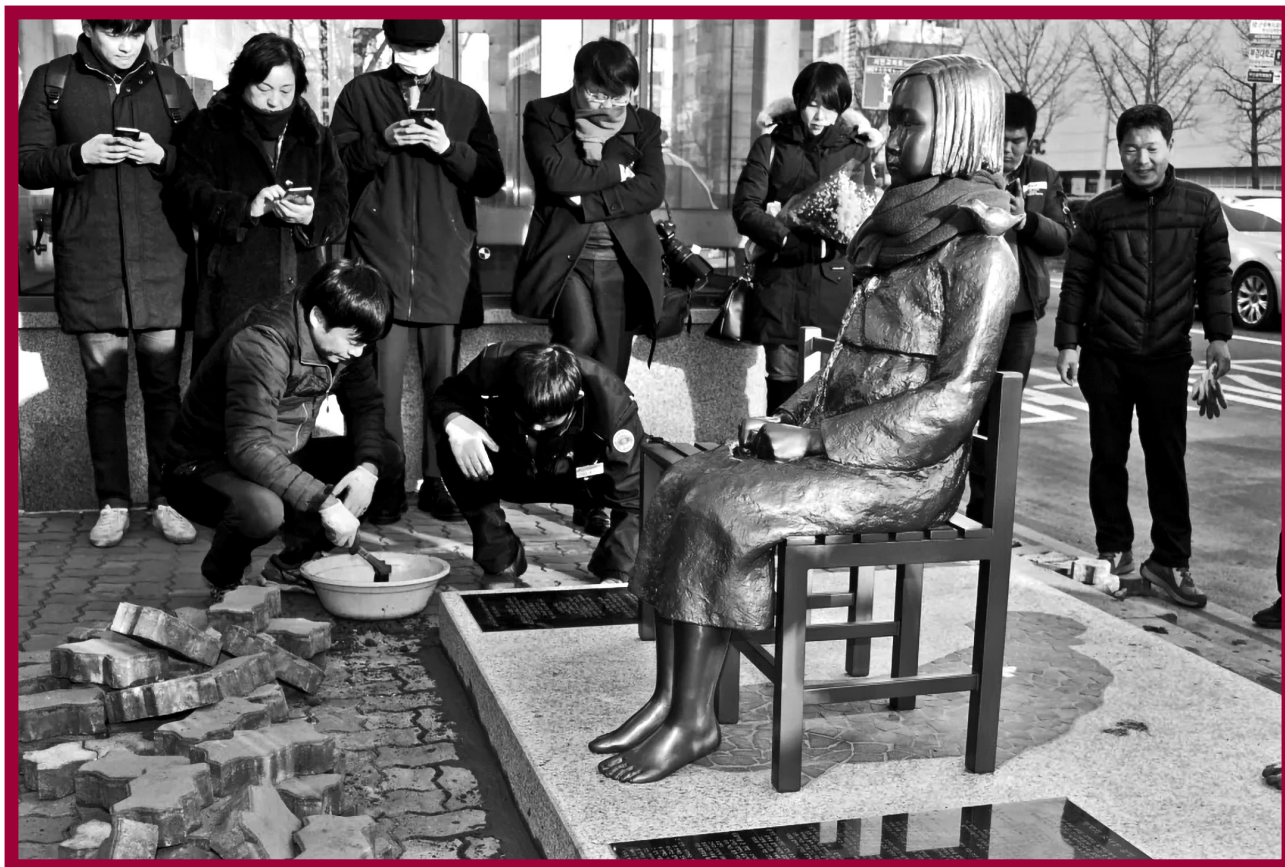
“ Bëhet fjalë për mënyrën se si gratë trajtohen në luftë. Nuk është anti-japoneze”

Reverend Bill Crews nga Ashfield Uniting Church, Sydney, duke iu përgjigjur kërcënimeve për veprime ligjore nga një grup lobi japonez, i mbështetur nga diplomatë, duke kërkuar heqjen e një statue të “vajzës së rehatimit” që ai e ka në oborrin e kishës së vet, duke pretenduar se ajo nxiti ofendim dhe urrejtje racore kundër japonezëve (Dunlop 2016).

Ndërsa këto protesta të heshtura u përhapën globalisht, grindja diplomatike u përshkallëzua, me Japoninë dhe Korenë e Jugut që fajësonin publikisht njëra-tjetrën gjatë takimeve të OKB-së, duke nxitur aleatët, si SHBA-të, që të ndërmjetësojnë, duke çuar në një marrëveshje të 2015-ës. Qeveria japoneze ra dakord të sigurojë 1 miliardë jen (8.3 milionë dollarë) për fondin e një të mbijetuarit, ndërsa Koreja e Jugut e pranoi çështjen si të “zgjidhur” (Yan et al. 2015). Duke e karakterizuar atë si një “zgjidhje përfundimtare dhe të pakthyeshme”, kryeministri i atëhershëm Shinzo Abe shprehu publikisht “kërkim faljen dhe pendimin e tij më të sinqertë për të gjitha gratë që pësuan përvoja të pamatshme dhe të dhimbshme dhe pësuan plagë të pashërueshme fizike dhe psikologjike si gra të rehatimit” (i njëjti burim). Megjithatë, aktivistët ishin të pakënaqur, duke u ndjerë të poshtëruar nga mungesa e njohjes së shkeljeve të të drejtave të njeriut të sistemuara nga shteti, të cilat deri më sot nuk trajtohen në tekstet shkollore të historisë japoneze. Nuk u mor asnjë përgjegjësi as për parandalimin e shkeljeve të ardhshme. Japonia nuk mbeti e gatshme të përballlet me të kaluarën e saj, duke hedhur poshtë thirrjet për një komision të së vërtetës dhe reforma arsimore. Për më tepër, qeveria japoneze vazhdoi të kërkojë heqjen e statujës nga ambasada e saj.

4. https://www.usip.org/sites/default/files/styles/image_with_caption/public/2022-09/20220916-skorea-comfort-women-6-nyt-ac.jpg?itok=VN5hOBmG

Në vitin 2017, një statujë tjetër u ngrit nga aktivistët përpara konsullatës japoneze në Busan, Koreja e Jugut, duke bërë që Japonia të tërheqë dy diplomatë të lartë dhe të ngrijë marrëdhëniet diplomatike. Fillimisht e ngritur nga një grup qytetarësh, statuja u hoq nga autoritetet për shkak të mungesës së lejeve, por u rivendos pas një proteste publike. Japonia argumentoi se vendosja e saj shkeli marrëveshjen e vitit 2015 dhe pretendoi se miratimi nga Japonia ishte i nevojshëm për ngritjen e statujës pranë konsullatës së saj. Aktivistët vendas, megjithatë, pohuan se statuja, e njohur si Statuja e Paqes, simbolizon paqen dhe të drejtat e grave. Ata vazhdojnë të kërkojnë një njohje zyrtare dhe kërkim falje, së bashku me kompensimin individual për të gjithë të mbijetuarat. Kjo mosmarrëveshje ilustron rolin e aktivizmit të kujtesës, politikës së kujtesës dhe memorialeve.

4.6. Ngritja e statujës në Busan ka shkaktuar incident diplomatik.⁵

5. https://media.cnn.com/api/v1/images/stellar/prod/170106125618-01-comfort-woman-statue.jpg?q=w_1110,c_fill/f_webp

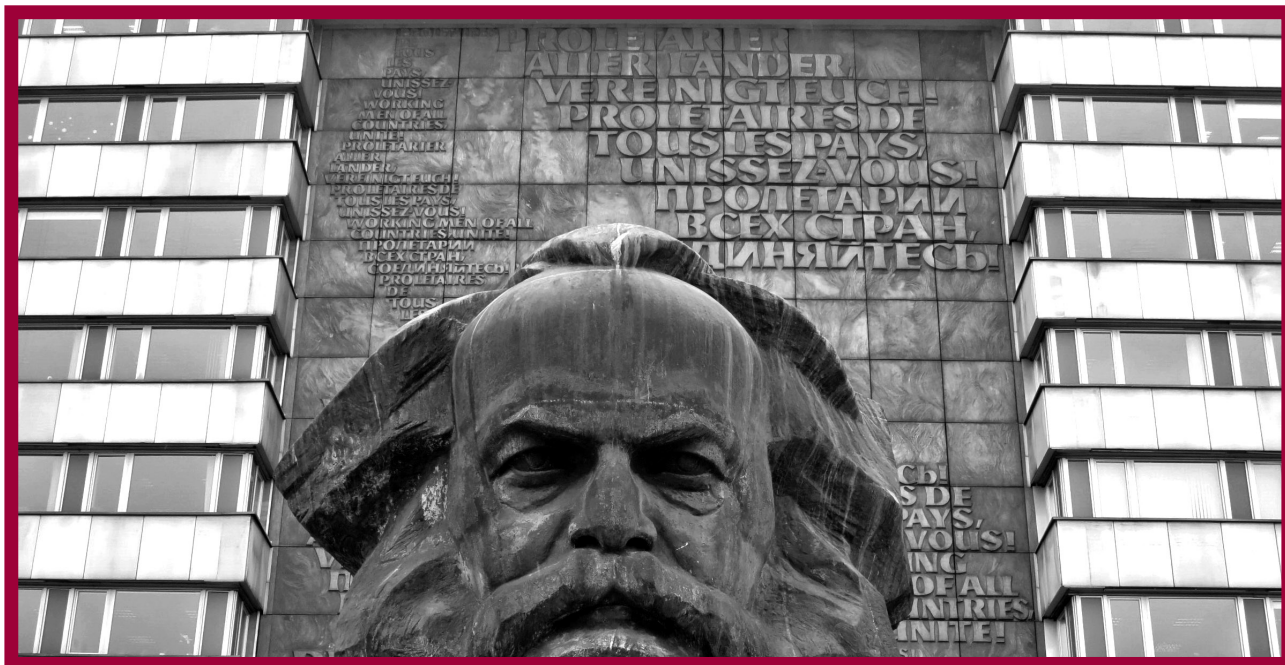
Lamtumirë Lenin! – Heqja e statujës së epokës sovjetike

4.7. Skena nga filmi “Mirupafshim Lenin”⁶

Në filmin “Lamtumirë Lenin”, një grua në Gjermaninë Lindore është e shtrirë në koma në kohën kur bie Perdja e Hekurt. Si një besimtare e fortë e socializmit dhe mbështetëse e sistemit të Republikës Demokratike të Gjermanisë (RDGJ, ‘Gjermanisë Lindore’), ajo nuk duhet të përjetojë asnjë shqetësim gjatë zgjimit, duke lënë familjen e saj në dilemë duke pasur parasysh ngjarjet historike. Për të mbrojtur atë, djali i saj pretendon se RDGJ ekziston ende, duke lëshuar xhirimet e lajmeve të vjetra televizive, duke vendosur etiketa të Gjermanisë Lindore në produktet e Gjermanisë Perëndimore dhe duke veshur rrobat e tij të vjetra. Përfundimisht, ajo endet rrugëve dhe ballafaqohet me një botë të transformuar, të mbushur me reklama të Coca-Cola-s, vetura të reja dhe modë. Rastësisht, është dita kur po rrëzohej statuja e Leninit, që simbolizon përfundimin e një sistemi dhe ideologjie të vjetër në favor të një sistemi të ri.

6. <https://www.youtube.com/watch?v=Kehu8QBHCck>

Statujat dhe monumentet e stilit të realizmit socialist kishin shërbyer tashmë si memoriale gjatë regjimeve të tyre komuniste, duke ua përkujtuar kalimtareve luftërat proletare dhe fitoret e perceptuara të tyre mbi shtypjet kapitaliste. Disa shërbyen si shënues identiteti duke festuar ideologjinë e Leninit dhe Marksit dhe porosinë e tyre thelbësore për bashkimin e gjithë punëtorëve në botë në një luftë kolektive për një rend botëror më të drejtë.

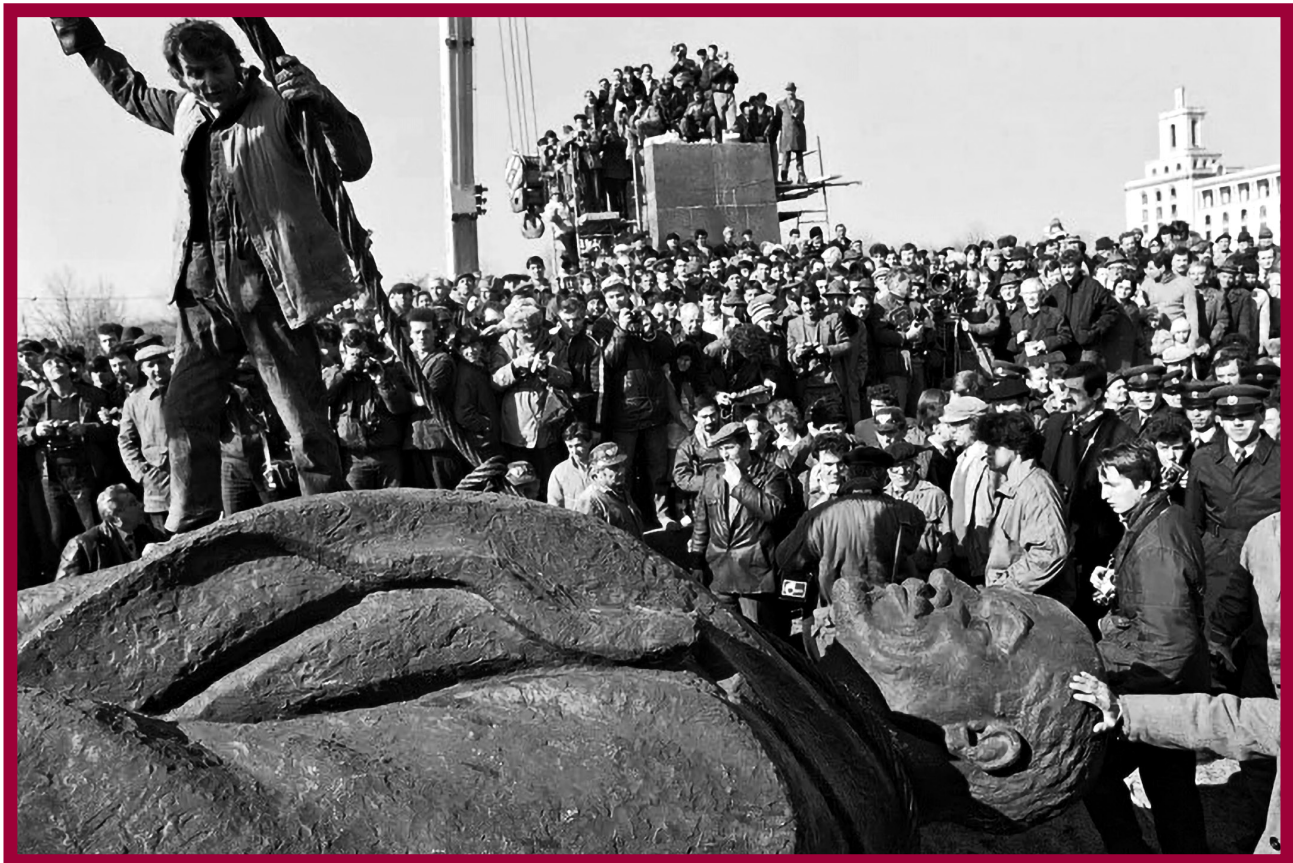

4.8. Portret i bustit të Karl Marksit në qytetin gjerman të Chemnitz-it⁷

Një monument i spikatur është koka masive e Karl Marksit në Chemnitz, ish-Karl-Marx-Stadt gjatë RDGJ. I ngritur më vitin 1971, është busti i dytë më i madh i portretit në botë. Pas saj, në një ish-ndërtesë të SED (Partia e Unitetit Socialist të Gjermanisë), janë thënie e famshme nga veprat e famshme të Marksit në disa gjuhë, përfshirë edhe “Proletarë të të gjitha vendeve bashkohuni”. Pas vitit 1989, kjo u bë një pikë grumbullimi për “Demonstratat paqësore të së hënës” kundër regjimit, duke shkaktuar rënien e murit të Berlinit. Diskutimet rreth heqjes ose shitjes së tij si art modern u shfaqën pas ribashkimit, por qytetit i Chemnitz-it dhe pasardhësit e artistëve e kundërshtuan këtë. Monumenti mbetet një pikë referimi i qytetit dhe një vend i identitetit kolektiv, shpesh herë duke tërhequr protesta të krahut të djathtë dhe të majtë që përpiqen të përputhen me rëndësinë e tij historike.

Derisa koka e Marksit mbetet e dashur, të tjerat nuk kishin aq fat. Gjatë dhe pas ndryshimeve të regjimit, rrëzimi i statujave nga protestuesit apo heqja e tyre nga administratat e reja simbolizojnë shkëputje nga e kaluara, duke shënuar fundin e një narrative të vjetër të identitetit dhe kujtesë kolektive, duke i hapur derën një të reje. Ndërsa ideologjitë dhe sistemet u ndërruan në mënyrë dramatike, kultura dhe politika e kujtesës po përpiqeshin të transformohen brenda natës. Ky fenomen ishte posaçërisht i pranishëm në vende që dolën nga diktaturat komuniste, si Lituania, Gjeorgjia, Gjermania Lindore, Shqipëria dhe Rumania, si dhe në kombet joevropiane si Etiopia. Për shumë njerëz, këto statuja përfaqësonin shtypjen, qoftë nga qeveritë e tyre apo dominimi rus në Bashkimin Sovjetik dhe shtetet e tij satelite. Sloganet e unitetit, barazisë dhe çlirimit dukeshin ironike, përballë represionit të dhunshëm shtetëror dhe korrupsionit që penguan shprehjen politike dhe përjetësuan krizat socio-ekonomike. Shembujt në vijim tregojnë se si protestuesit u bënë aktivistë të kujtesës dhe simbole historike të ndryshimit të vetvetes, duke i marrë gjërat në duart e tyre duke kërkuar të rimarrin të kaluarën, të tashmen dhe të ardhmen e tyre.

7. https://global-geography.org/attach/Geography/Europe/Germany/Pictures/Saxony/Chemnitz_-_Brueckenstrasse_Karl-Marx-Monument_1/Chemnitz_-_Brueckenstrasse_-_Groesztes_Karl_Marx-Denkmal_weltweit_IMG_1065.jpg

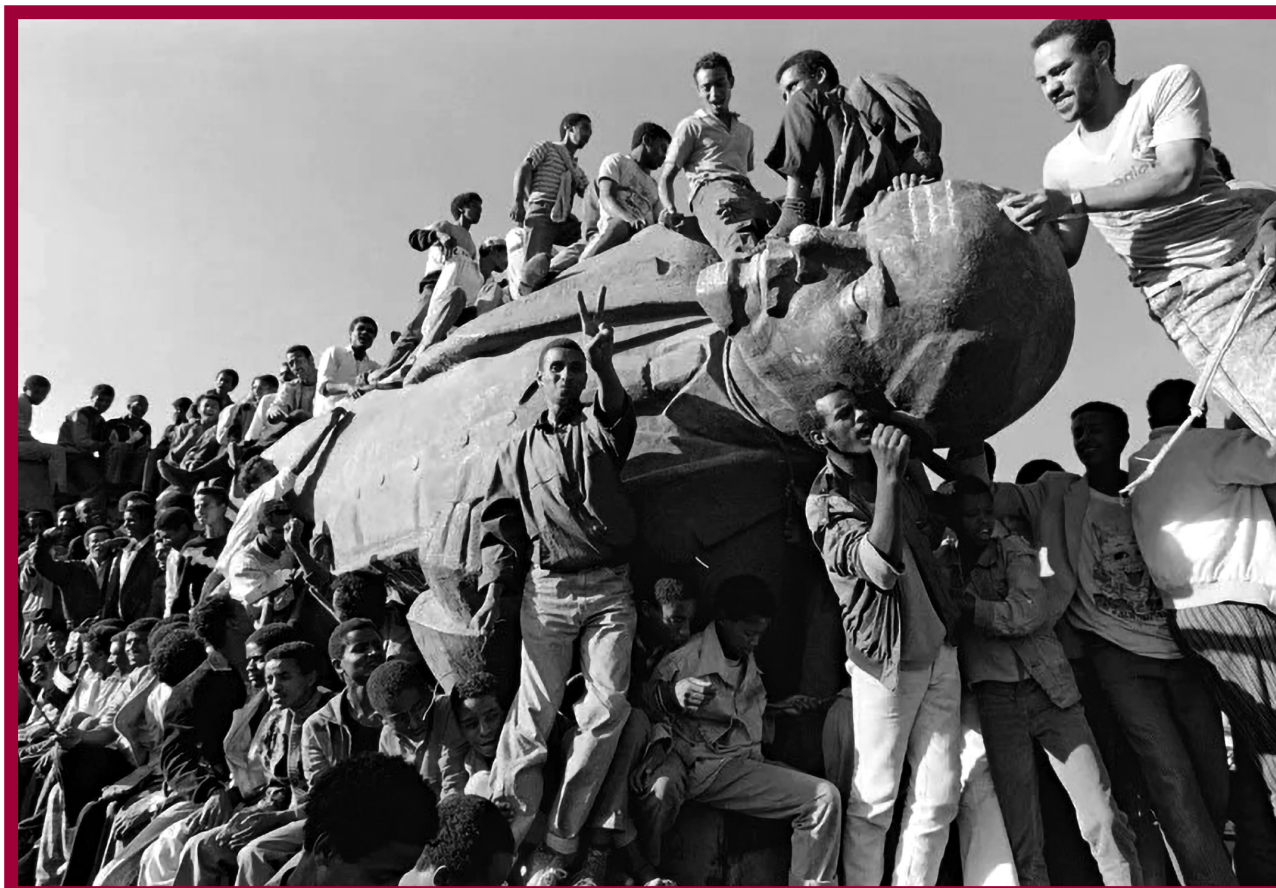

4.9. Protestuesit në Bukuresht duke rrëzuar statujën e Leninit nga piedestali i saj në Bukuresht më 5 mars 1990 pasi lideri komunist Nikolla Çauseshku dhe bashkëshortja e tij Elena u ekzekutuan me pushkatim disa muaj më herët.⁸

4.10. 20 shkurt 1991: Shqiptarët duke rrëzuar statujën e bronzit të diktatorit të ndjerë komunist Enver Hoxha në sheshin qendror të Tiranës.⁹

8. <https://d.ibtimes.co.uk/en/full/1401921/ethiopia-lenin-statue.webp?w=745&f=065089234b9cd906af99b84902092f23>
 9. <https://d.ibtimes.co.uk/en/full/1401924/hoxha-albania-statue.webp?w=745&f=ea9f46f5391c48c72ae0e61558baa91a>
 (original: Reuters)

4.11. 23 maj 1991: Të rinjtë etiopianë këndojnë teksa qëndrojnë mbi një statujë të rrëzuar të Leninit në Addis-Abeba, dy ditë pasi autoritari pro-komunist etiopian Mengistu Haile Mariam u rrëzua.¹⁰

Megjithatë, statujat që kanë mbetur, vazhduan t'i shërbejnë funksionit të tyre memorial, ndonëse me kuptime të reja. Kjo e ilustron atë se si një monument i vetëm mund të evoluojë në rëndësinë e tij, duke ngjallur një sërë emocionesh, duke përfshirë çlirimin, nostalgjinë, zemërimin dhe melankolinë. Në disa raste, gjeneratat më të reja mund t'i anashkalojnë këto monumente krejtësisht, duke i parë ato si një pjesë tjetër të peizazhit të qytetit. Sidoqoftë, siç u përmend edhe më lartë, memorialet mund të shihen si kujtime të ngrira që janë të kontestuar ose shkaktojnë trauma. Kështu që, heqja e përmendoreve të epokës sovjetike nuk përfundoi me rënien e Perdes së Hekurt. Në disa ish-republika sovjetike ka pasur një luftë të vazhdueshme për identitetin social, kulturor dhe memorial. Ky konflikt i ballafaqon ata që kërkojnë lidhje më të ngushta me Rusinë kundër atyre që duan të rreshtohen me Bashkimin Evropian dhe Perëndimin. Gjatë periudhave të trazirave, statujat e vjetra komuniste shpesh bëhen objektiva. Një shembull i dukshëm ndodhi gjatë protestave të Euromajdanit në Ukrainë në 2013 dhe 2014, ku demonstruesit kundërshtuan vendimin e qeverisë së tyre për të mos nënshkruar një marrëveshje asociimi me BE-në. Protestuesit rrëzuan statujën e Leninit në Kiev dhe në vendin e saj vendosën një tualet të artë.

10. <https://d.ibtimes.co.uk/en/full/1401925/ethiopia-lenin-statue.webp?w=745&f=631456d7bd702f2b2ce5be48e41d6cef> (original: AFP)

4.12. Statuja e themeluesit të shtetit sovjetik Vladimir Lenin u rrëzua nga protestuesit gjatë një mitingu të organizuar nga mbështetësit e integritit në BE në Kiev, më 8 dhjetor 2013. Turmat e sulmuan me çekiç gjatë protestave masive kundër presidentit të atëhershëm Viktor Janukoviç dhe planeve të tij për lidhje më të ngushta me Rusinë¹¹

4.13. Në rastin e Gjerogjias, ishte qeveria pro-perëndimore ajo e cila në vitin 2010 urdhëroi të hiqen shumë monumente të epokës sovjetik pas luftës mes Rusisë dhe Gjeogjisë në vitin 2008.

11. <https://d.ibtimes.co.uk/en/full/1401948/lenin-statue.webp?w=745&f=a17e74363a2e9eb80b5295958ee9df20> (original: Reuters)

4.14. Më 25 qershor 2010, një statujë gjigante e bronzit të diktatorit sovjetik Josef Stalin u hoq nga piedestali i saj në sheshin qendror të vendlindjes së tij Gori në Gjeorgji. Përmendorja u hoq pas një goditjeje të monumenteve të epokës sovjetike nga presidenti pro-perëndimor Mikheil Saakashvili, dy vjet pasi Gjeorgjia humbi luftën pesë ditore me Rusinë. Autoritetet e qytetit më vonë votuan që statuja të ngritet në Muzeun e qytetit të Stalinin.” (Sim 2014).

Shumë u përpoqën të kalonin përtej dikotomisë Lindje-Perëndim duke rizbuluar dhe ripërcaktuar traditat, zakonet dhe identitetet e tyre kombëtare. Ndërsa disa shpresonin të kapërcenin narrativën e Luftës së Ftohtë të nxitur nga konflikti, lufta ruse kundër Ukrainës është ndjerë si një regresion, duke rihapur plagët e vjetra, veçanërisht në shtetet baltike të Lituaniës, Letonisë dhe Estonisë. Këto kombe të vogla vuajtën shumë nën pushtimin nazist dhe pushtimin pasues rus, duke çuar në aneksimin e tyre në Bashkimin Sovjetik. Qindra mijëra u burgosën, u torturuan dhe u vranë, ndërsa gjuhët dhe zakonet e tyre u përballën me një shtypje të rëndë. Pushtimi i Ukrainës ringjalli trauma dhe panik të thellë.

Rrjedhimisht, monumentet e epokës sovjetike në Lituani u bënë shpejt objektiva vandalizmi dhe largimi. Administratat lokale urdhëruan heqjen e statujave nga varrezat, qytetet dhe parqet. Në Estoni, qeveria kombëtare adresoi tensionet shoqërore duke urdhëruar heqjen e të gjitha monumenteve të mbetura të epokës sovjetike për të parandaluar armiqësinë dhe për të shmangur rihapjen e plagëve të vjetra, duke pohuar se ato nuk do të lejonin Rusinë të përdorte të kaluarën për të prishur paqen në Estoni (BBC 2022). Shumë njerëz në shoqëri i shohin këto monumente si simbole të imperializmit dhe militarizmit rus, duke shkaktuar kujtime traumatike. Mbajtja e tyre do të binte ndesh me solidaritetin e palëkundur të ndjerë me ukrainasit, të cilët ndajnë një histori shtypjeje dhe pushtimi me shtetet baltike.

Njoftimi nga Estonia shkaktoi një protestë diplomatike nga Rusia, duke e etiketuar atë një “luftë të egër kundër historisë” (i njëjti burim) dhe duke e vendosur kryeministrin e Estonisë në listën e të kërkuarve, si përgjigje ndaj kësaj. Ndërsa ekziston një konsensus i gjerë në lidhje me frikën nga Rusia dhe mbështetjen për Ukrainën, jo të gjithë janë dakord për heqjen e të gjitha monumenteve të epokës sovjetike. Disa historianë avokojnë që të bëhet dallimi midis artit socialist dhe simboleve militariste, të tilla si tanket sovjetike që përkujtojnë fitoren ushtarake mbi fashizmin dhe Gjermaninë naziste, si dhe çlirimin e territoreve të pushtuara dhe kampeve të përqendrimit.

Tanke të tilla janë pjesë e Memorialit të Nderit Sovjetik në Berlin, i cili nderon sakrificat e ushtrisë sovjetike në çlirimin e Evropës dhe Berlinit nga pushtimi nazist. Megjithatë, memoriali është përballur me kritika, me disa figura publike dhe politikanë që avokojnë për heqjen e tankeve, duke argumentuar se ato janë zhvendosur nga simbole të çlirimit në simbole të shtypjes. Në Gjermani, ky diskutim është veçanërisht i ndërlikuar. Në vitin 2022, aktivistët e kujtesës vendosën me zgjuarsí t'i mbulojnë tanket me flamuj ukrainas, duke evoluar kështu memorialin sipas kontekstit të ri dhe gjithashtu duke i fshehur tanket, por jo duke hequr ose dëmtuar ato. Pavarësisht kësaj, kjo provokoi zemërim të ambasadës ruse në Berlin.

4.15. Tank sovjetik në Memorialin e Nderit Sovjetik në Berlin i mbuluar me flamur ukrainas nga aktivistë.¹²

Aktivistët e kujtesës më pas rifilluan vendosjen e një tanku të shkatërruar ukrainas, në të cilin me shumë gjasë ushtarë ukrainas u vranë nga ushtria ruse, përpara ambasadës ruse në Berlin në përvjetorin e pushtimit rus. Tanku ishte zhvendosur me mbështetjen e Ministrisë së Mbrojtjes të Ukrainës dhe u tolerua përkohësisht nga autoritetet e Berlinit, duke shkaktuar gjithashtu zemërim të madh të Ambasadës Ruse.

12.<https://bilder3.n-tv.de/img/incoming/origs23235638/9192792383-wo-ho/d3df5d9cd970f6cof6e010b32958e9c7.jpg>

4.16. Tanku ukrainas i shkatërruar nga raketat e vendosura përpara Ambasadës Ruse nga aktivistë.¹³

Ai duhet të bjerë!

Heqja e memorialeve si një akt i dekolonializmit: Colstoni i Bristolit, Cecili i Cape Townit dhe Columbo i Karakasit

Në maj të vitit 2020, bota u trondit nga vrasja e afrikano – amerikanit të paarmatosur, të padhunshëm, George Floyd-it 46-vjeçar, përballë një dyqani në Minneapolis, ShBA, nga një polic mashkull i bardhë që e arrestoi atë. Oficeri vendosi gjunjët në qafën e tij për më shumë se nëntë minuta gjatë së cilës Floyd iu lut në ankth që të lirohej duke thënë: “Nuk mund të marr frymë” më shumë se 20 herë. Skenat u kapën në video nga kalimtarët duke filmuar ndërsa i kërkonin policisë të ndalonte. Ata nuk e bënë këtë. Dhe George Floyd vdiq brenda 30 minutave.

Ky rast i tmerrshëm shkaktoi protesta të zemëruara në gjithë botën kundër racizmit të institucionalizuar dhe sistematik, profilizimit racor dhe dhunës së tmerrshme kundër BIPOCs (afrikano – amerikanët, indigjenëve dhe njerëzit me ngjyrë). Lëvizja The Black Lives Matter (jeta e afrikano–amerikanëve është e rëndësishme) bashkoi botën në solidaritet me BIPOCs. Kjo ndezi debate publike dhe kërkesa, posaçërisht në Amerikën Veriore dhe Evropë që përfundimisht, të merren seriozisht dhe me përgjegjësi me racizmin në shoqëritë e tyre. Kjo përfshin vështrimin e racizmit të sotëm në kontekstin e tij historik si vazhdimësi e historisë kolonialiste dhe skllavërisë.

Lëvizjet shoqërore dhe protestuesit u kanë kërkuar qeverive, muzeve dhe sistemeve edukative të përballen me të kaluarën e tyre kolonialiste dhe të adresojnë racizmin aktual, duke mbrojtur dekolonizimin e proceseve, institucioneve, narrativeve kombëtare dhe arkitekturës për të nxitur një të ardhme më të drejtë. Shtetet pasardhëse të kolonializmit, si Holanda, Britania e Madhe dhe Spanja, shpesh dështojnë në këtë drejtim. Siç e shohim në një artikull tjetër, “Nëse muret do të mund të flisnin”, vendet dhe rrugët mbeten të emëruara sipas kolonialistëve që kanë kryer mizori, duke reflektuar një kulturë të amnezisë kolektive rreth krimeve kolonialiste dhe glorifikimit të imperializmit. Ky qëndrim ngjall injorancë ndaj emigrantëve jo të bardhë nga ish-kolonitë, që kanë jetuar dhe kontribuar për ‘mëmëdheun’ për gjenerata të tëra, pavarësisht shfrytëzimit dhe diskriminimit të tyre.

13. <https://www.rbb24.de/panorama/beitrag/2023/02/berlin-unter-den-linden-panzerwrack-abtransportiert.html>

Në aksionet e aktivistëve të kujtesës, protestuesit dëmtuan emrat, ndërtesat dhe posaçërisht statujat e kolonialistëve në një tentim për të kërkuar një kulturë të ndryshme kujtese nga poshtë, duke u revoltuar kundër versionit të veshjes me sheqer nga lart. Një shembull i njohur është rrëzimi në mënyrë kolektive i statujës së tregtarit të skllevërve Edward Colston nga Bristol. Fama dhe pasuria e qytetit u ndërtuan me tregtimin e skllevërve dhe kapitalistët, si Colston, u bënë jashtëzakonisht të pasur përmes kësaj.

“Colston-i e bëri pasurinë e tij përmes vuajtjeve të njerëzve. Në mes viteve 1672 dhe 1689, besohet se anijet kanë transportuar rreth 80,000 burra, gra dhe fëmijë nga Afrika në Amerikë. Mirëpo, në qytetin që ai e quajti shtëpi, kujtimi i tij nderohet prej shekujsh”. (Parkes 2020)

Ky kujtim nënkupton mirënjohje dhe krenari për pasurinë dhe famën që i solli qytetit, por kryesisht për filantropinë e tij. Emri i Edward Colstonit stoliste rrugët dhe ndërtesat dhe statujat e tij qëndruan për kohë të gjatë në Bristol. Kjo ndryshoi më 7 qershor të vitit 2020, kur protestuesit e Black Lives Matter rrëzuan statujën e tij, e lyen me ngjyrë të kuqe për të simbolizuar gjakun dhe u gjuhëzuan mbi qafën e tij për t’u referuar vdekjes së George Floydit përpara se ta hidhnin në Portin e Bristolit, nga i cili Colston kishte nxjerrë pasurinë e tij. Derisa politikanët dhe autoritetet ishin të zemëruar, protestuesit në të gjithë Mbretërinë e Bashkuar festuan, duke e konsideruar se ishte koha për të ndaluar nderimin e tregtarëve të skllevërve që, sipas standardeve moderne, kryen krime kundër njerëzimit. Colston përfaqësonte shtypjen dhe padrejtësinë, dhe glorifikimi i tij përjetësoi racizmin dhe dhunën kundër komuniteteve të BIPOC. Ky akt kundërshtimi ndaj intolerancës ngjalli debate mes autoriteteve ligjore për ekuilibrin midis të drejtës për të protestuar dhe çështjes së dëmtimit të pronës. Statuja u nxor nga porti dhe u zhvendos në një hapësirë publike ku u vendos një ekspozitë kritike rreth tij dhe zhvillohen diskutime publike se si të trajtohet e kaluara koloniale.

4.17. Protestuesit në mënyrë simbolike bien në gjuhë në fytyrën e Edward Colston¹⁴

14. https://ichef.bbci.co.uk/news/1024/cpsprodpb/176DD/production/_112756959_mediaitem112756958.jpg.webp

4.18. Protestuesit hedhin statujën e Colston-it në portin e Bristolit¹⁵

Një tjetër shembull i shënuar i heqjes së një statuje koloniale ndodhi në Universitetin e Cape Townit, i nxitur nga protestat e vazhdueshme të studentëve. Afrika e Jugut fillimisht u kolonizua nga Holanda në 1652, më pas nga Perandoria Britanike në 1806. Ndërsa fitoi pavarësinë në 1910 dhe sovranitetin e plotë nga Britania në 1931, sistemi mizor i aparteidit u krijua ligjërisht në 1948, duke zbatuar ndarjen racore midis njerëzve të bardhë që ishin pakicë dhe afrikanëve me ngjyrë që përbënin shumicën. Ky sistem shtypës nën të cilin njerëzit me ngjyrë iu nënshtroan diskriminimit dhe dhunës së rëndë racore, vazhdoi deri në nisjen e aktivizmit për të drejtat civile që u zhvillua me dekada të tëra e që nxorën në skenë Nelson Mandelan, i cili ishte i përkushtuar ndaj aktivizmit paqësor, duke u bërë presidenti i parë me ngjyrë në zgjedhjet e para demokratike në vitin 1994.

Shpërndarja e pabarabartë afatgjatë e të drejtave, përfaqësimit dhe burimeve ka çuar në pabarazi të konsiderueshme në pronësinë e tokës dhe pasurinë në Afrikën e Jugut, duke përfutur qytetarët e bardhë. Qytetet famëkeqe, ku afrikano-jugorët me ngjyrë jetojnë në varfëri ekstreme, ekzistojnë së bashku me apartamentet luksoze në pronësi të afrikano-jugorëve të bardhë në qytete si Johannesburgu dhe Cape Towni. Në përgjigje të kësaj vazhdimësie të pabarazisë racore, studentët e Universitetit të Cape Townit (UCT) shprehën ofendimin e tyre që duhej të kalonin çdo ditë kah statuja e Cecil Rhodesit.

Cecil Rhodes ishte imperialist, biznesmen dhe politikan i cili dominonte tregtinë globale të diamanteve, duke shfrytëzuar punën dhe tokën e afrikanëve me ngjyrë. Si kryeministër i kolonisë së Kepit, ai vendosi politika diskriminuese kundër afrikanëve me ngjyrë dhe mbështeti një sulm militarist që kontribuo në Luftën e Dytë të Boerit. Disa e lavdërojnë atë për futjen e infrastrukturës në kolonitë britanike në Afrikë, për shembull vizioni i tij famëkeq i trenave që shkojnë nga “Kepi në Kajro” dhe përpjekjet e tij filantropike për arsimin dhe për këtë ekziston një bursë në Universitetin e Oksfordit me emrin e tij, një universitet i Rhodesit në Afrikën Jugore dhe statuja e tij para Universitetit Cape Town (UCT). Por shumë njerëz e shohin Rhodesin si simbolin përfundimtar të kolonializmit dhe nevojën e vazhdueshme për dekolonizim dhe dëmshpërblime sistematike.

Protestat dhe grevat e studentëve në UCT në mars të vitit 2015 të nxitura nga “vandalizimi” i statujës nga studentët, provokuan protesta studentore aq të gjera në mbështetje, sa që statuja e Cecil Rhodesit u hoq me sukses në prill të vitit 2015. Slogani “Rhodes Must Fall!” përmbledhonte kërkesën e studentëve për ndryshim në kulturën dhe politikën e kujtesës dhe e vendosi veprimin e tyre në aktivizmin e kujtesës.

¹⁵https://ichef.bbci.co.uk/news/1024/cpsprodpb/2DD0/production/_126882711_4c9db055-d6a4-4386-a56a-010d5f-1b90ao.jpg.webp

4.19. Protestuesit festojnë heqjen e statujës së Rodosit¹⁶

4.20. Protestuesit duke njolllosur me bojë statujat e Rodosit¹⁷

Një moment tjetër dekolonizues është rrimërtimi dhe riformulimi i 12 tetorit. Dikur kjo festohej, dhe ende festohet veçanërisht nga njerëzit e bardhë në Amerikën e Veriut, si Dita e Kristofer Kolumbos, duke përkujuar atë që ata e konsiderojnë guximin dhe ndjenjën e tij të eksplorimit të kontinentit amerikan që çoi në zgjerimin kolonialist, vrasjen e njerëzve indigjenë, çrrënjosjen e kulturës së tyre, si dhe zhvendosjen e dhunshme dhe shfrytëzimin e tokave të tyre. Megjithatë, veçanërisht popujt vendas të kontinentit amerikan e sfidojnë këtë tregim, duke argumentuar se Kolumbo vështirë se mund të kishte zbuluar tokë të banuar nga kultura dhe popuj të ndryshëm dhe të pasur për më shumë se 20,000 vjet përpara

16. https://ichef.bbci.co.uk/ace/standard/624/mcs/media/images/82217000/jpg/_82217409_026675040-2.jpg.webp

17. https://ichef.bbci.co.uk/ace/standard/624/mcs/media/images/82217000/jpg/_82217409_026675040-2.jpg.webp

mbërritjes së tij. Kështu, 12 tetori festohet edhe si Dita e Popujve Indigjenë, duke përkujtuar, duke bërë të padukshme dhe duke ringjallur kulturën, njohurinë dhe praninë indigjene, duke falënderuar për pasurimin dhe këmbënguljen e saj pavarësisht veprimeve gjenocidale nga kolonizatorët.

Gjatë lëvizjes Black Lives Matter, statujat e eksploruesit dhe kolonialistit italian, i cili lundroi me flamurin e Spanjës, ishin subjekt proteste në gjithë SHBA-të, ngjashëm me ngjarjet në Britaninë e Madhe dhe u konsideruan si simbole të dhunës dhe diskriminimit të vazhdueshëm të BIPOCs. Në shumë qytete të SHBA-ve, statujat e Kolumbos u rrëzuan, u hoqën apo u dëmtuan, për të kërkuar në mënyrë simbolike dekolonizimin e narrativeve, institucioneve, librave shkollorë dhe muzeve dhe për t'u përkushtuar ndaj qëndrimeve dhe veprave antiraciste.

4.21. Statuja e Kolumbo-s me kokë të prerë në Boston, SHBA¹⁸

Në fakt, Venezuela ishte pionierja në shpalljen e 12 tetorit zyrtarisht Ditën e Rezistencës Indigjene në 2002, për të kundërshtuar Ditën e Kolumbos në SHBA. Në kryeqytetin e tij Karakas, Kolumbo 'u nxor në gjyq* më herët se në SHBA. Në udhëtimin e tij të tretë, ai "zbuloi" Venezuelën e ditëve të sotme, duke ngulitur me vendosmëri flamurin spanjoll në tokën e saj në vitin 1498. Në një gjyq simulues, disa lëvizje shoqërore e "ndoqën penalisht", e shpallën "fajtor" dhe rrëzuan një nga statujat e tij në Karakas, kryeqyteti i Venezuelës. E lanë me bojë të kuqe, me gjakun simbolik mbi të cilin u themeluan shtetet moderne të kontinentit amerikan, e tërhoqën zvarrë nëpër rrugë dhe e varën (i vetmi aspekt i dhunshëm i protestave përndryshe jo të dhunshme). Akti simbolik i drejtësisë çoi në vallëzime dhe festime spontane nga komunitetet indigjene dhe aleatët e tyre nëpër rrugët e Karakasit. Deri në vitin 2005, të gjitha statujat e Kolumbos ishin hequr nga rrugët e Venezuelës me një akt të shtetit, një çlirim simbolik dhe përfundimtar. Në këtë rast, aktivizmi i kujtesës dhe politika e kujtesës krijuan hapësirë për një kulturë kujtese më të nuancuar dhe të vetëpërcaktuar.

18. [https://th-thumbnailer.cdn-si-edu.com/kRL-ogDFoNiY3-_GSfRvCgiErOo=/1000x750/filters:no_upscale\(\):focal\(2107x668:2108x669\)/https://tf-cmsv2-smithsonianmag-media.s3.amazonaws.com/filer/2d/5f/2d5fe769-23aa-495c-8063-512a33f32421/2020_jun11_columbus.jpg](https://th-thumbnailer.cdn-si-edu.com/kRL-ogDFoNiY3-_GSfRvCgiErOo=/1000x750/filters:no_upscale():focal(2107x668:2108x669)/https://tf-cmsv2-smithsonianmag-media.s3.amazonaws.com/filer/2d/5f/2d5fe769-23aa-495c-8063-512a33f32421/2020_jun11_columbus.jpg)

Konkudimi

Qoftë përmes aktivizmit apo vendimeve politike, heqja e “kujtimeve të dukshme” ndodh. Megjithatë, ideja se kjo fshin historinë mund të ekzagjerohet; epoka sovjetike apo dhuna koloniale nuk ka gjasa të harrohet pa monumentet e tyre. Megjithatë, këto memorialë formësojnë hapësirat publike, ngrenë pyetje në lidhje me pronësinë, interpretimin dhe menaxhimin, duke theksuar tensionet midis aktivistëve dhe autoriteteve. Në Gjermani, nën dritën e suksesit të jashtëzakonshëm të partisë së djathtë ekstremiste dhe raciste AfD, u ngritën zëra që argumentonin se simbolet e Gjermanisë naziste u hoqën shumë shpejt, duke u pamundësuar brezave të ri të kuptojnë realitetet gjithëpërfshirëse të diktaturës. Por, a duhet të kenë toleruar të mbijetuarit kujtime të tilla në jetën e tyre të përditshme? A nuk do të tërhiqnin vërtet këto monumente protestuesit e krahut të djathtë dhe do të legjitimonin në mënyrë simbolike këmbënguljen e tyre? Në fund të fundit, ne duhet të njohim kuptimet në zhvillim dhe ndryshimin e identiteteve që lidhen me monumentet, pasi historia është thjesht një “erë ndryshimi”.

Rrëzimi i statujave për shumë njerëz nënkupton që të kërkojnë hapësirën e një narrative dhe pranie që perceptohet si shtypëse dhe pushtuese. Heqja e disa statujave dhe shfaqja e të tjerave reflekton se vetëm për shkak se disa kujtime kishin munguar në kulturën e kujtesës publike, ato nuk janë harruar. Përkundrazi, ata prisnin të shiheshin dhe të dëgjoheshin. Njerëzit vazhdojnë të kërkojnë të drejtën e tyre për kujtesë. Sepse “ajo që është e ndrydhur ose e mbajtur në kujtesë informon dhe formëson aspiratat dhe karakterin e një personi ose komuniteti, në të tashmen dhe të ardhmen” (Kian-Woon & Waterson 340). Sepse thjerrëza mbi të kaluarën që japin memorialet formon vizionin e së ardhmes. Dhe “çdo shembull i vullnetit njerëzor për të kujtuar në kontestimin e kujtesës, është një thirrje për të njohur legjitimitetin e vizioneve alternative” (i njëjti burim). Veçanërisht drejt një të ardhmeje më të drejtë dhe paqësore. Të kujtosh do të thotë të bëhesh.

Burimet

Metz, Zachary 2016. “Bone, steel and stone: reification and transformation in Holocaust memorials” in Anna Lisa Tota and Trevor Hagen (eds) Routledge International Handbook of Memory Studies. Routledge, New York, 2016. P.288-310.

Kian-Woon, Kwok and Roxana Watson 2016. “Southeast Asia and the politics of contested memories” in Anna Lisa Tota and Trevor Hagen (eds) Routledge International Handbook of Memory Studies. Routledge, New York, 2016. P. 329-344.

<https://www.paris-arc-de-triomphe.fr>

‘Comfort Women’

Guinto, Joel and Virma Simonette. Comfort women: Last of Japan’s WW2 sex slaves sing “forget us not”. BBC 14 July 2023. <https://www.bbc.com/news/world-asia-65594025>

Allen, Paula. 70 years on, the “comfort women” speaking out so the truth won’t die. Amnesty International 2 September 2015. <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/09/70-years-on-comfort-women-speak-out-so-the-truth-wont-die/>

Dudden, Alexis. A Guide to Understanding the History of the ‘Comfort Women’ Issue. United States Institute of Peace. 16 September 2022. <https://www.usip.org/publications/2022/09/guide-understanding-history-comfort-women-issue>

Yan, Holly, KJ Kwon, Junko Ogura and Tiffany Ap. South Korea, Japan reach agreement on ‘comfort women’. CNN 29 December 2015. <https://edition.cnn.com/2015/12/28/asia/south-korea-japan-comfort-women/>

Han, Sol and James Griffiths. Why this statue of a young girl caused a diplomatic incident. CNN 10 February 2017. <https://edition.cnn.com/2017/02/05/asia/south-korea-comfort-women-statue/index.html>

Ushiyama, Rin (2021). ‘Comfort women must fall’: Japanese governmental responses to ‘comfort women’ statues around the world. In: Memory Studies, 14(6), 1255-1271. <https://doi.org/10.1177/17506980211054308>

Dunlop, Greg (2016). The big row over a small Australian statue. BBC 20 December 2016. <https://www.bbc.com/news/world-australia-38362304>

<https://english.kyodonews.net/news/2022/05/of0bb4bab970-japan-pm-asked-german-leader-to-help-remove-comfort-women-statue.html>

<https://edition.cnn.com/2017/02/05/asia/south-korea-comfort-women-statue/index.html>

<https://www.bbc.com/news/world-asia-16185314>

Soviet-era monuments

Sim, David (2014). Good Bye, Lenin! Statues of Dictators Toppled Around the World. International Business Times UK 30 September 2014. <https://www.ibtimes.co.uk/good-bye-lenin-statues-dictators-toppled-around-world-photos-1467932>

BBC 2022. Estonia begins removing Soviet-era war monuments. BBC 16 August 2022. <https://www.bbc.com/news/world-europe-62562909>

<https://www.film-rezensionen.de/2023/02/good-bye-lenin/>

<https://www.chemnitz.de/chemnitz/de/unsere-stadt/geschichte/geschichte-entdecken/karl-marx-monument.html>

<https://edition.cnn.com/2024/02/13/europe/russia-estonia-kaja-kalla-intl/index.html>

<https://www.dw.com/en/lithuania-topples-last-soviet-monuments/a-63003690>

<https://www.n-tv.de/politik/Weltkriegspanzer-mit-Ukraine-Flagge-verhuellt-article23235644.html>

Colonial-era monuments

<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-52861726>

Parkes, Pamela (2020). Who was Edward Colston and why is Bristol divided by his legacy? BBC 8 June 2020. <https://www.bbc.com/news/uk-england-bristol-42404825>

<https://www.bbc.com/news/uk-52954305>

<https://www.bbc.com/news/uk-england-bristol-63059300>

<https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2015/03/28/395608605/why-south-african-students-say-the-statue-of-rhodes-must-fall>

<https://www.bbc.com/news/magazine-32131829>

<https://www.bbc.com/news/world-africa-32236922>

<https://www.smithsonianmag.com/smart-news/christopher-columbus-statues-beheaded-torn-down-180975079/>

<https://venezuelanalysis.com/analysis/13435/>

<https://venezuelanalysis.com/news/734/>

<https://nationaltoday.com/indigenous-resistance-day/>

ЗА МИР | ПËР ПАQE

www.mirovnaakcija.org